МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра японської філології

Кваліфікаційна робота магістра з японської філології

на тему: «Порівняння існуючих систем транслітерації та практичної транскрипції як способів передачі японської мови»

Допущено до захисту
«___» _____ року

Завідувач кафедри
японської філології

_____ Пирогов В. Л.

студентки групи МПяп 51-18
факультету сходознавства
освітньо-професійної програми Галузевий переклад: японська мова, англійська мова
за спеціальністю 035 Філологія
Маслової Лариси Олександрівни

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Свердлова Тетяна Геннадіївна

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

КИЇВ — 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....3
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСЛІТЕРАЦІЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ТРАНСКРИПЦІЇ ЯК МЕТОДІВ ПЕРЕДАЧІ мови.....6
1.1. Поняття транслітерації та практичної транскрипції.....6
1.1.1. Транслітерація.....6
1.1.2. Практична транскрипція.....7
1.1.3. Застосування транслітерації та практичної транскрипції.....8
1.1.4. Різниця у застосуванні та виконанні.....9
РОЗДІЛ 2 Системи передачі японської мови.....12
2.1. Кириличні системи.....13
2.2. Системи передачі латиницею.....25
2.3. Українські системи передачі японської мови.....33
2.3.1. Система І. П. Бондаренка.....34
2.3.2. Система О. О. Коваленка.....36
РОЗДІЛ 3 ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ ВИДІВ ПЕРЕДАЧІ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З ЯПОНСЬКОЇ МОВИ.....38
3.1. Історія.....39
3.2. Географія.....48
3.3. Японська кухня.....54
3.4. Спорт та бойові мистецтва.....58
3.5. Культура.....60
ВИСНОВКИ.....69
РЕЗЮМЕ 概要.....73
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....75
ДОДАТКИ.....82

ВСТУП

У сучасному світі глобалізація торкається найрізноманітніших сфер, тому використання слів і термінів, взятих з іноземних мов, є неминучим. Але для правильного використання потрібна правильна передача на мову, в якій цей термін застосується. І тут ми стикаємося з проблемою декількох різних методів передачі, із відмінностями між ними, перевагами та недоліками кожного.

Актуальність дослідження полягає у тому, що в наш час спілкуватися доступною мовою на будь-яку тему без вживання запозичень неможливо. Але ці запозичення потрібно правильно передати на потрібну мову, і ось тут, якщо придивитись, можна побачити багато помилок.

Об’єктом дослідження є методи передачі лексики однієї мови на іншу засобами останньої.

Предметом дослідження нашої курсової роботи є транслітерація та практична транскрипція японської мови.

Мета дослідження — проаналізувати спільне та відмінне між двома способами передачі японської мови засобами інших мов. Визначення переваг та недоліків найвідоміших з існуючих систем, порівняння їх з точки зору певних аспектів японської мови. Виявити приналежність до транслітерації, практичної транскрипції чи обох методів у поєднанні. Виявити найбільш практичні для використання системи передачі в кожній з досліджуваних мов.

Завдання, поставлені для реалізації мети у ході дослідження:

– дати визначення поняттям «транслітерація» та «практична транскрипція»;

– проаналізувати системи передачі японської мови;

– визначити внесок українських японістів у розвиток систем передачі саме на українську мову;

– порівняти різні системи передачі на практиці, визначити спільне та відмінне;

– визначення загальновживаних відхилень від офіційних систем.

Наукова новизна даної роботи виражена систематичним багатомовним аналізом систем передачі японської мови, систематизуванням спірних моментів та деталей окремих систем для подальшого розвитку та визначенням на основі цього найбільш оптимальних систем. Почасти висуненням кандидату на звання офіційної системи передачі японської мови на українську. Недостатня дослідженість систем передачі у порівняльному аспекті та відсутність у порівняннях саме українських систем гальмує розвиток цієї теми.

Практичне значення дипломної роботи полягає у порівняльному лінгвістичному дослідженні основних систем транслітерації та практичної транскрипції японської мови, аналізі їхньої структури та логіки побудови, визначенні їх переваг та недоліків при практичному застосуванні. Наведена у даній роботі систематизована інформація може бути корисною для студентів, які вивчають японську мову, а також для розуміння схеми передачі японських слів засобами іншої мови. Наша робота може слугувати матеріалом для проведення подальших досліджень щодо транслітерації та практичної транскрипції найрізноманітніших термінів та слів на різні мови, в тому числі в аспекті контакту з японською у повсякденному житті. Також цей матеріал буде корисним для укладання словників.

У процесі роботи було використано такі **методи дослідження**:

– метод аналізу та усвідомлення структур різних систем;

– порівняльний метод для визначення відмінностей різних систем для різних мов;

– лексикографічний метод для визначення застосовуваності різних систем для різних мов.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, резюме та списку літератури.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСЛІТЕРАЦІЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ТРАНСКРИПЦІЇ ЯК МЕТОДІВ ПЕРЕДАЧІ МОВИ

1.1. Поняття транслітерації та практичної транскрипції

Час від часу виникає проблема: як передавати ту чи іншу власну назву — за вимовою чи написанням? Потрібна узгодженість у застосуванні єдиних критеріїв. У їх виробленні потрібно враховувати специфіку графічної системи різних мов, що може спричинювати неоднотипне відтворення транслітерованого слова, що небажано.

Так, як приводить приклад Дорошенко С. І., при практичній транскрипції прізвище російського поета Пушкин в передачі англійською має вигляд Pushkin, французькою Puchkin, німецькою Puschkin, польською Puszkin. Виникає потреба в усуненні подібних розбіжностей. Особливої гостроти вона набуває з посиленням міжнародних контактів. Вони спричинюють необхідність створення універсальних транслітерацій, чим займається Міжнародна організація з питань стандартизації (ISO — International Standard Organisation) [18, с. 266].

1.1.1. Транслітерація.

Для заміни слів, написаних за допомогою одного алфавіту алфавітом іншої системи, використовуються принципи транскрипції та транслітерації.

Оскільки в жодній мові немає повної відповідності між вимовою та написанням, виникає потреба у створенні правил написання слів, які б визначали

єдині норми передачі на письмі звуків, їх сполучень тощо і тим самим полегшували письмове спілкування [31, с. 31].

Вивчаючи джерела по даній темі, можна зробити сукупний висновок стосовно поняття транслітерації, його суті. Транслітерація (від лат. trans — «через» і litera — «буква») — являє собою передачу слів або цілого тексту, записаного буквами одного алфавіту, буквами іншої графічної системи. Загальніше — політерна передача текстів і окремих слів, записаних однією графічною системою, засобами іншої графічної системи [18, с. 265; 26, с. 145; 32, с. 518].

Слід зауважити, що політерна передача слів рідко коли можлива цілком і повністю за допомогою транслітерації, оскільки слово може бути спотворено. Зазвичай у поєднанні використовуються транслітерація та практична транскрипція. Остання пояснюється нижче.

При цьому, як зауважує Реформатський А. А., транслітерація може і повинна бути міжнародною, так як вона не орієнтується на якийсь окремий національний алфавіт, практична ж транскрипція виходить саме з будь-якого даного алфавіту і правил читання його літер і буквосполучень, прийнятих для даної орфографії [44, с. 202].

1.1.2. Практична транскрипція.

Транслітерацією нерідко називають і практичну транскрипцію іншомовних слів засобами національного алфавіту з урахуванням їх вимови.

Згідно Кочергана М. П. транскрипція — спосіб запису усного мовлення з метою найточнішої передачі вимови [26, с. 143].

За Лінгвістичним енциклопедичним словником під редакцією Ярцевої В. Н. транскрипція практична — запис іншомовних слів засобами національного алфавіту з урахуванням їх вимови. Практична транскрипція ґрунтується на правилах передачі графем або графічних сполучень однієї мови графемами або графічними сполученнями іншої мови, причому на відміну від транслітерації ці правила повинні

враховувати те, як графеми і графічні сполучення вимовляються в кожному конкретному випадку [32, с. 517].

Ми погоджуємося із думкою Кочергана М. П. стосовно думки про те, що наявність різних правил практичної транскрипції зумовлює появу різних варіантів. Основна вимога практичної транскрипції — якомога точніше передати звучання і зберегти морфемну будову слова та графічні особливості [26, с. 145].

На думку Зіндера Л. Р. само собою зрозуміло, що транскрипція виходить вельми умовна, так як вона передає не оригінальну вимову слова, а тільки приблизну, здійснювану звуковими засобами мови, що запозичує [21, с. 297].

1.1.3. Застосування транслітерації та практичної транскрипції.

Завдяки своїй універсальності транслітерація має велике практичне значення, зокрема в процесі здійснення міжнародних контактів. Транслітерація застосовується для спрощення друкарського набору або для заміни маловідомого алфавіту відомим. Транслітеруванню піддаються географічні назви, власні імена, назви книг, журналів, доповідей, міжнародні телеграми, бібліотечна справа, терміни, що набули міжнародного визнання. При їх перенесенні з мови в мову бажано дотримуватися точності або в збереженні буквеного образу топоніма чи власного імені, або у відтворенні звучання. Зумовлене це тим, що жоден з існуючих алфавітів не забезпечує повної відповідності між написанням і вимовою. Це означає, що іноді пишеться одне, а читається інше [18, с. 265; 44, с. 200; 26, с. 145; 24, с. 16].

Практична транскрипція використовується в тих випадках, коли переклад іншомовних слів неможливий або з яких-небудь причин небажаний, головним чином при передачі власних назв і термінів. В результаті практичної транскрипції іншомовні слова, не будучи переведеними, можуть включатися в текст і взагалі функціонувати як слова даної мови, тобто вони фактично запозичуються.

Реформатський А. А. наголошує, що практична транскрипція покликана вводити іншомовні слова і їх поєднання в текст, не виходячи за межі прийнятого

алфавіту, тобто без введення нових букв або особливих діакритичних значків [32, с. 518; 44, с. 204].

Хоча в цьому випадку думки серед вчених розходяться, так як деякі все ж вважають допустимим введення спеціальних знаків.

Завдання практичної транскрипції спочатку було вирішено вручну шляхом складання систем правил транскрипції для різних пар мов. Такі системи, використовувалися в якості методичних вказівок для перекладачів [33, с. 5].

На допомогу іноземцям вуличні і дорожні знаки, назви станцій на транспорті і т. п. зазвичай дублюються латинськими літерами, аналогічну функцію мають написання назв фірм на товарах, призначених до експортування, транскрибування японських слів в двомовних словниках та ін. [3, с. 68].

Транслітерація має широке застосування в написанні географічних найменувань та інших власних імен. Незважаючи на видиму простоту завдання, що полягає в заміні одних літер іншими, транслітерація часто представляє великі труднощі. Ці труднощі виникають через те, що склад алфавіту однієї мови нерідко не збігається зі складом алфавіту іншої мови.

1.1.4. Різниця у застосуванні та виконанні.

Дві зазначені системи можуть використовуватися як окремо, так і у комбінації. Це залежить не лише від графічного складу мови, але й від бажаного кінцевого результату із певним застосуванням. Такого розділення притримуються багато науковців. Але, на противагу, є й ті, які вважають, що чистої транслітерації чи практичної транскрипції бути не може.

Як вважає Зіндер Л. Р., коли транслітерація в чистому вигляді неможлива із зазначеної причини, або коли бажано передати не написання, а звучання слова або його частини, доводиться користуватися частковою або практичною транскрипцією. Само собою зрозуміло, що транскрипція виходить вельми умовна, так як вона передає не оригінальну вимову слова, а тільки приблизну, здійснювану звуковими

засобами мови, що запозичує. Транслітерацією в чистому вигляді часто не користуються і тоді, коли вона цілком можлива, але відриває написання від вимови [21, с. 297].

Транслітерація застосовується переважно по відношенню до мертвих мов, як санскрит, давньоперська та ін. Крім того, часто транслітерують тексти живих мов, що користуються маловідомим або важким алфавітом, як, наприклад, арабська та ін.

При транслітерації живих мов зазвичай йдуть по шляху компромісу, так як в якійсь мірі необхідно враховувати і звуковий момент, щоб не надто відривати слово від його живого звучання; інакше кажучи, транслітерується не алфавіт, а прийнята в даній мові система графіки.

Так, як приводить приклад Матусевич М. И., французьке прізвище Daudet транслітерується Доде, тобто враховується, що [au] на французькій читається [o], а кінцеве [t] не вимовляється. У чистій транслітерації довелося б це прізвище писати Даудет, що навряд чи було б раціонально, так як занадто відірвало б його в звуковому відношенні від оригіналу [35, с. 106].

Не треба думати, що транслітерація не враховує своєрідності алфавіту мови, яку транслітерують, і покликана «перекладати» буква в букву, не звертаючи уваги на комбінації букв і на їх місце в алфавіті і в графіці. Тобто, як зазначає Реформатський А. А., не треба думати, що транслітерація полягає в тому, що англійське Schakespear треба передавати як Схакеспеар, Byron — як Бірон замість Шекспір, Байрон [44, с. 201].

Івахненко М. та Шпігунов А. вважають, що, на відміну від практичної транскрипції, транслітерація орієнтується не на конкретну мову, а на певну графічну систему, а тому вона допускає введення окремих літер та діакритичних знаків. Транслітерація обов’язково враховує звучання слова у відповідній мові [24, с. 16].

Можна зробити висновок, що в основному транслітерація та практична транскрипція рідко існують одне без одного. На противагу також слід відмітити масову помилку у змішуванні самих понять цих способів передачі. Як бачимо, різні автори дають різні визначення обом термінам та навіть існують протиріччя у

відмінних особливостях, як то використання чи відсутність додаткових позначок типу макронів. Однак все ж таки у багатьох ситуаціях різниця між цими двома методами проявляється достатньо чітко і переплутати їх вже складніше. Як це проявляється та впливає на передачу японської мови та у чому полягають суттєві видимі відмінності викладено нижче.

Підсумовуючи викладене вище, ми вважаємо правильним використання тандему транслітерації та практичної транскрипції для найбільш точної передачі слів за допомогою лише алфавіту мови, на яку передається лексична одиниця, іншими словами — найпростішого інструменту для даної конкретної ситуації. Ми вважаємо такий підхід найбільш оптимальним з точки зору загального використання та зрозумілості особам неспеціалістам певної області, де вжита лексична одиниця іншомовного походження. На нашу думку використання окремо транслітерації чи окремо практичної транскрипції є оптимальним лише при обґрунтованому виборі того чи іншого способу для досягнення певної мети. Тобто, наприклад, одна лише транслітерація може використовуватися для кращого розуміння зміни певних граматичних формантів, а одна лише практична транскрипція — для кращого розуміння чи вивчення вимови та звучання лексичних одиниць. Конкретне використання має бути докладно розглянуте та ґрунтовно пояснене. В іншому разі — система, на нашу думку, не є досконалою.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМИ ПЕРЕДАЧІ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

«Ієрогліфи, абетки катакана і хірагана, латинська абетка і складають сучасну систему письма в Японії. Японська нація отримала в спадок від предків саму громіздку в світі систему письма» [29, с. 21].

Мабуть, саме тому навколо передачі цієї системи письма й досі ведуться дискусії серед науковців і не тільки. Полеміка не втихає через прихильність сторін лише до якогось одного типу передачі без урахування поєднання, оптимізації та компромісу.

Автори книг самі вирішують, який термін використати. Наприклад, такі автори, як Поліванов, Бондаренко та Коваленко називають свої методи передачі японської мови практичною транскрипцією, а системи Діброви-Одинця, Івахненко-Шпігунова та Федоришина класифікуються як транслітерації. Спосіб передачі ґрунтується на фонематичній засаді транслітерації (така транслітерація донедавна була найпоширенішою і зафіксована у системі Поліванова) [42, с. 263; 8, с. 6; 34, с. 27; 17, с. 197; 20, с. 77].

З нашої точки зору абетки, можна сказати, також передаються за допомогою транслітерації лише частково, адже ті японські букви, що фонетично містять у собі склади, при перекладі на більшість інших мов передаються вже як склади, тобто буквосполучення. Оскільки японський алфавіт відрізняється від європейських мов графічно, застосування транслітерації у європейських мовах не представляється можливим. Але, дуже важливо підкреслити, що це стосується передачі саме побуквеної. Якщо ж взяти цей аспект складовості японської мови до уваги і визначити транслітерацію саме як передачу певних рядів складів, на які поділяються абетки (як ряд голосних あ/ア, ряд складів на [k] か/カ і т.д.), транслітерація стане

можливою у такій окремій формі. Звичайно, при цьому ми не виключаємо можливості використання транслітерації та практичної транскрипції у комбінації.

2.1. Кириличні системи.

Серед дослідників, які займалися проблемою передачі японських слів кириличною абеткою, можна виділити імена таких науковців, як: Є. Д. Поліванов, Є. Г. Спальвін, Д. М. Позднєєв.

Поліванов — лінгвіст широкого профілю, він займався багатьма мовами, насамперед російською, японською, узбецькою, дунганською та ін., і найрізноманітнішими проблемами лінгвістики. Багато праць Поліванова не були видані і не збереглися [30, с. 126].

Він прагнув якомога точніше звичайними засобами російської графіки передати вимову, типову для токійського діалекту, що ліг в основу японської національної мови [48, с. 224].

Оскільки першопочатково цей метод передачі призначався для російської мови, а вже потім його почали використовувати і базувати інші методи в Україні та інших країнах, де використовується кирилиця, ми розглянемо її саме у контексті російської мови як оригіналу.

«Приклади з японської мови наводяться в стандартній російській («Полівановській») транскрипції», «Відзначимо, що російська кирилична транскрипція, розроблена Є. Д. Полівановим, заснована на більш наукових принципах, ніж так звана латиниця Хепберна» [3, с. 8; 2, с. 190].

Багато інших подібних цитат можна побачити у багатьох книжках, підручниках, статтях та найрізноманітніших наукових роботах. Транскрипція, розроблена Є. Д. Полівановим, є, на думку багатьох дослідників, найкращою і єдиною поширеною серед кириличних транскрипцій. «Вона вдало поєднує два принципи, які насилу суміщаються: високий ступінь науковості та хороша відповідність мовним звичкам носіїв російської мови. Зокрема, звичним для нас

способом передається палаталізація приголосних, що грає значну роль для японської (як і для російської) мови» [4, с. 37].

Такої думки притримуються й інші прихильники системи Поліванова, обґрунтовуючи цим її доцільність та неперевершеність. Однак не слід забувати про попередників, на праці яких він спирався при створенні своєї системи.

У 1898 р. Спальвін Євген Генріхович закінчив східний факультет Петербурзького університету на «відмінно» з китайсько-монгольсько-маньчжурського розряду. Прибув до Владивостока на запрошення директора Східного Інституту А. М. Позднєєва в 1899 році. Він заснував новий науковий напрям в Росії — японознавства, був надалі одним з перших ректорів Державного Далекосхідного університету, став першим директором вузівської бібліотеки Далекого Сходу [43].

Дмитро Матвійович Позднєєв вступив до Петербурзького університету (факультет східних мов), після закінчення якого Позднєєва відрядили спочатку в Лондон, а потім в Париж і Берлін, для ознайомлення з постановкою сходознавчої освіти в Європі, а також з метою «приготування до професорського звання». У 1905 Дмитро Матвійович був запрошений на посаду директора Східного інституту у Владивостоці. У 1906 році, виїхавши у відпустку до Японії, був змушений там залишитися за станом здоров'я. За чотири роки перебування він встиг створити перший Японсько-російський ієрогліфічний словник. Ця неймовірна праця стала неймовірним внеском в історію російсько-японських відносин, на сьогоднішній день робота є виключною бібліографічною рідкістю і дуже цінується в середовищі японознавців. Крім того, Позднєєв написав безліч важливих праць з географії, економіки та історії Японії. Зі сходознавця він став японознавцем, засновником російського японознавства [78].

Розглядаючи транслітерацію та практичну транскрипцію японської мови кирилицею в цілому, Кузьмін А. М. відмічає, що в останні роки намітилася тенденція до використання латинських транскрипцій. Простежується такий рух:

японське слово береться в транскрипції латиницею і транслітерується на російську. Це означає, що, наприклад, замість [си] береться [shi] та пишеться [ши].

«Кириличне написання не відповідає ні вимові, ні транслітерації японських слів, запозичених з англомовних джерел. У зв'язку з цим варто розглянути деякі правила запису слів японської мови засобами російського алфавіту і врахувати існуючі відмінності між офіційною і хепбернівською системами» [28, с. 12].

Як можна побачити, прихильники системи Поліванова напроти не підтримують перенос іншомовних систем на слов’янські мови, почасти російську, через відмінності як вимови, так і алфавіту. Ми погоджуємося з такими твердженнями, адже суттєві відмінності дійсно існують, і не помітити їх не можна. Тим не менш, може здаватися, що такий перенос іншомовних систем на російську мову вбачається науковцями у всіх проявах відхилень від основної системи на користь розглянутого та поясненого компромісу, наприклад, в сторону більшої схожості до вимови окремих звуків. Такий радикальний підхід не здається нам раціональним, оскільки система Поліванова позиціонується автором як фонетична. Хоча, слід зазначити, що інші автори та науковці часто відсилаються до неї як до системи транслітерації. І це, з нашого погляду, є частково правдивими зауваженнями. Але спочатку нам слід детально розглянути самі системи та їх витоки.

Зазираючи в історію, дізнаємося, що перша російська транскрипція для японської мови була створена в 1900 році Є. Г. Спальвіним, який в той час починав викладати японську мову в Східному інституті (Владивосток). Свою систему, яка зазнала невеликих змін після реформи російської орфографії 1918 року, Спальвін використовував і в останній роботі «Японська розмовна мова» (1933) [48, с. 222].

Не дивлячись на те, що ця транскрипція була першою, вона не витримала випробування часом. Тому про неї зараз не скажуть, що на думку багатьох дослідників, вона є найкращою і єдиною поширеною серед кириличних транскрипцій, як кажуть про систему Поліванова.

Іншою транскрипцією, створеною після Спальвінської, стала транскрипція Д. М. Позднєєва. Уже в 1907 році Позднєєв ввів в навчальний посібник «Токухон» свою транскрипцію, яка дещо відрізнялася від системи Спальвіна. Вона була орієнтована на токійську вимову і мала наблизити звучання записаних відповідно до неї слів до мови японців [48, с. 222].

На думку професора Поліванова транскрипція звуків відомої мови становить досить легку задачу. Важливо лише повне знайомство зі звуковим складом даної мови, а підбір знаків для передачі окремих звуків — справа другорядна. Можна собі уявити навіть таку транскрипцію, де окремі звуки позначалися б просто цифрами, і вона, при наявності фонетичного опису, цілком задовольнила б науковим вимогам, якби тільки був дотриманий принцип, обов'язковий для фонетичної транскрипції: будь-яка буква (в припущеному випадку цифра) повинна мати тільки одну відповідну вимову.

Справа в тому, що будь-яка транскрипція буде залежати від фонетичного опису; вводити ж фонетичний опис в транскрипцію (тобто шляхом ряду надрядкових та інших діакритичних значків давати в ній детальну характеристику даного звуку, відзначати його відтінки, що залежать, наприклад, від сусідніх звуків в кожному даному слові) — завдання непосильне, непрактичне з технічного боку, а головне — непотрібне. Опису звуків все одно не уникнути.

Однак умовність, прийнята як принцип для наукової транскрипції, представляє незручність для транскрипції, яка претендує на популярність, зазначає Бондар О. У неї інше завдання, так як для того, щоб транскрипція могла бути широко використовувана в різноманітних виданнях, розрахованих на будь-яке коло читачів, вона повинна відповідати двом завданням:

1) щоб вона була зрозуміла без знання умовностей, тобто щоб її асоціації між звуками і буквами були б однакові з асоціаціями, що існують у відомій читачеві писемності (в нашому випадку — російській);

2) щоб не було знаків, не вживаних в даній (російській) писемності [8, с. 263].

Більшість знаків японської мови передаються доволі прямо та зрозуміло, але при цьому все ж існують неоднозначні, спірні моменти, яким ми і приділимо основну увагу в роботі. До них належать такі: си/ши し та シ, ся/шя しゃ та シャ, сю/шю しゅ та シュ, сё/шё しょ та ショ, дзи/джи じ та ジ, дзя/джя じゃ та ジャ, дзю/джю じゅ та ジュ, дзё/джё じょ та ジョ, ти/чи ち та チ, тя/чя ちゃ та チャ, тю/чю ちゅ та チュ, тё/чё ちょ та チョ, дзи/джи ぢ та ヂ, дзя/джя ぢゃ та ヂャ, дзю/джю ぢゅ та ヂュ, дзё/джё ぢょ та ヂョ.

Для し/シ загалом існують варіанти: си, ши, шьи.

Для ち/チ загалом існують варіанти: ци, чи, ти, цьи, чьи, тси.

Для じ/ジ/ぢ/ヂ загалом існують варіанти: ди, зи, дьзи, дзи, жи, джи, чжи, жьи, джьи, чжьи.

Окрім вищевикладених спірних моментів ми також розглянемо й дещо інші, локальні, почасти передачу складів つ/ツ та ふ/フ в англійській мові, подовження голосних та приголосних і т.д. Але про все по-порядку.

Для початку розглянемо точку зору Поліванова, як найбільш поширену, та до того ж — найбільш детально викладену, оскільки про системи, що не прижилися, інформації на порядок менше. Звернемося до джерела самого автора системи.

Стосовно ряду さ/サ, зокрема спірного し/シ, у Поліванова були наступні результати. М'який дорсальний (утворене не кінчиком, а спинкою язика) [ш], який, однак, істотно відмінний від російського ш, наближаючись скоріше до російського м'якого [с] (слів си, ся, сю, се, сё) і ще більш — до польського [ś]. Ромадзі sh(i).

Відповідна м'яка дорсальна африката типу польського [ć]. Ромадзі ch(i).

Відповідна м'яка дзвінка дорсальна африката, яка факультативно підміняється дзвінким фрикативним (тобто втрачаючим змичку), чому особливо сприяє позиція всередині слова між голосними (але не після носового). Ромадзі j(i) [42, с. 268].

З усіх російських приголосних звуків м'який [с] (в складах си, ся, сю, се, сё) найближчий до японського звуку; що стосується російського [ш], то різниця між ним і японським звуком величезна, як по положенню мови (в російській працює

кінчик язика, загинається догори; в японській — звуження утворено передньою частиною спинки язика), так і по акустичному результату. І в японській, і в російській існує протилежність м'яких і твердих приголосних, заснована на однаковому акустичному моменті. Момент цей є як в російському м'якому [с] в ся, сю, си, так і в розглянутому японському звуці; ускладнення саме наявністю цього акустичного моменту відповідного «твердого» звуку ([с] в со, са). У російській же ш цей акустичний момент (фізіологічно йому відповідає середньоязичне зближення) безумовно відсутній. Нарешті з'єднання російського [ш] з голосним [ы], а не з [и], абсолютно виключає можливість передачі японського стилю через [ши]. Наявність же [shi] в Ромадзі може тільки спонукати не переймати сліпо того, що підходить для француза, німця і англійця (у яких немає протиставлення «м'яких» приголосних «твердим», у яких s перед і вимовляється без палаталізації), але абсолютно непридатне ні для російської, ні для польської, де в системах приголосних є щось спільне з японською системою, що у західноєвропейських мовах відсутнє. І поява [ши] в російській транскрипції японських слів пояснюється виключно впливом європейської транскрипції [shi], але не акустичним російським сприйняттям, так як з російськими спробами транскрибувати польське [ś] через ш мені не доводилося зустрічатися.

Написання [шьи] було б поганим паліативом, так як все-таки не вселило б російській людині уявлення про «м'якість» [ш]) і читалося б як [шйи] [42, с. 273].

Як можемо побачити, Поліванов будує свою систему практичної транскрипції на акценті саме на найбільш точній передачі [и]. Але ми також бачимо, що через це страждає відповідність звуку перед ним — [ш]. Тому в даному випадку система не є досконалою.

Окрім цього, недослідженим залишається питання про передачу ㄟ як [щи]. Так, тут є деякий аспект подовження приголосного звуку у російській мові, хоча в японській подовження немає. Але це є найближчим варіантом, який саме фонетично відповідає мові-оригіналу, на відміну від наполовину відповідних [си] та [ши]. З нашої точки зору такий варіант підійшов би значно більше для системи практичної

транскрипції, якою позиціонує себе система Поліванова. Хоча ми вже можемо бачити змішування транслітерації, адже у [си] звук [с] відповідає саме транслітерації за рядом さ/サ. При цьому ж, нагадаємо, що акцент йде на правильну вимову [и], що приводить, все ж, до практичної транскрипції [42, с. 279].

Що ж стосується Спальвіна, то він, очевидно, притримувався аналогічної думки, адже у його системі ми бачимо таку ж саму передачу спірного звуку російським «с». Тобто し/シ ー [си], а не будь-який інший варіант.

Беручи до уваги розробку Позднєєва, виявляється, що і він не став виключенням, позначаючи し/シ як [си] [41, с. 5; 48, с. 222].

Можна зробити висновок, що у цьому видатні російські науковці не мали розбіжностей думок на той час.

Спірний ち / チ з ряду た / タ. На думку Поліванова написання [чи] і [чьи] повинні бути відхилені з міркувань, аналогічних з тими, за якими відхилені [ши] і [шьи] для попереднього поєднання. Ми не погоджуємося з таким твердженням стосовно передачі ち / チ, оскільки в російській мові сполучення «чи» має палаталізований [ч], який читається правильно у контексті практичної транскрипції.

Науковець вважає, що у поєднанні [ци] зачаровує те, що йому вдається вказівка на африкатний характер японського звуку; але з огляду на російську звичку вимовляти тверде [ц] (читаючи однаково написання цы та ци), вибір падає на [ти], яке через наявність характерного для «м'яких» приголосних акустичного моменту набагато краще, ніж [цы]. Звичайно, неможливо було б обрати для західноєвропейської (англійської, французької, німецької) транскрипції даного японського стилю поєднання ti; але це цілком можливо для російської мови, в якій м'який [т] (в ти, тя) вкрай близько до японської та польської африкат. Ця наявність фрикативного елемента в російському м'якому [т] і першочергово важлива як для російського, так і для японського і для польського мислення м'якість, палаталізованість приголосного, відсутня в [ци] (=[цы]), роблять російський [ти] природним заступником японського chi, як і польського [ci] в [cicha].

Як бачимо, він навіть не розглядав варіант того, що [чи] підходить для практичної транскрипції, яку він обстоює.

Можна було б очікувати докору за непаралелізм в передачі глухих і відповідних дзвінких звуків: пропонується передавати глуху африкату через російський знак для змичного [т] (звісно, при наступному [и]), а відповідну дзвінку через два знаки, що на цей раз відзначають африкатний характер [дз] (звісно, при наступному [и]).

Написання [цьи] також не забезпечило б м'якості, а читалося б як [цйи]. Написання ж [тси] небезпечно тому, що може читатися як [т] + [с] [42, с. 273].

На нашу думку у випадку непаралелізму дійсно є невідповідність між [ч] та [дз], як і стосовно запропонованого [щи]. Але між [т] та [дз] їх не більше. Тому у цьому випадку також простежується недосконаліть системи та спірний момент.

На цей раз, розглядаючи менш популярні системи, знайшлися розбіжності. Так у Спальвіна ち/チ позначається як раз [ци], а не [ти], якому надав перевагу наступник. Те ж саме простежується і у системі Позднєєва — те ж позначення звуку [ци] [41, с. 5; 48, с. 222].

Одзвінчені: じ/ジ/ぢ/ヂ. На думку Поліванова [жи], [джи] і [чжи] неможливі з причин, через які було відхилено [ши] для shi [жьи], [джьи], [чжьи], [чжьи] — з причин, через які було відхилено [шьи]. Фізична сторона справи говорить або за передачу звуку як африката (в [дзи], [дьзи], [цзи]), або як фрикативного [зи]. Психічні дані говорять за перевагу [дзи] — таке старанне втілення складу [ji]. Але кожне зі сполучень [дзи], [дьзи], [цзи] має деякі (щоправда, дуже невеликі) незручності. Так [дзи] може читатися як тверде [д] + [зи].; [дьзи] може штучно ділитися на склади. Теж саме і зі сполученням [цзи] [дзи] простіше, ніж [дьзи], яке до того ж ніким не застосовувалося для транскрипції японських слів, і «фонетичніше», ніж [цзи] [78, 279].

Тут потрібне уточнення: Поліванов взяв всі ці спірні じ/ジ/ぢ/ヂ разом, не розділяючи на じ/ジ та ぢ/ヂ. Але його попередники ці склади відрізняли один від одного. Тому, беручи систему Спальвіна, бачимо, що він надав перевагу позначати

じ/ジ як [дзи], з чим і згоден Поліванов, а от ぢ/ヂ у Спальвіна позначалося як [цзи] на користь одзвінчення його варіанту ち/チ ー [ци].

Позднєєв же, хоч і позначав し/シ як [си], подібно до Поліванова, у якості передачі одзвінченого じ/ジ прийняв звук [зи], тим самим передаючи весь ряд ざ/ザ через поєднання зі звуком [з]. Але його погляди співпали із Спальвіним стосовно ぢ/ヂ, який він також позначив [цзи] [41, с. 5; 48, с. 222].

Довготу голосних у транскрипції Поліванова та відповідно до загальноприйнятої практики слід передавати рискою над буквою (ā, ō, ӯ, ю̄, э̄, ...), хоча дозволяється і двокрапка (а:, о:, …). [и] після голосних може записуватися як [й] (*[ниой] — запах*), хоча можна залишати і [и] (*[атарасии] — новий*). У приблизній транскрипції довгота не передається. Можна висловитися тільки проти подвоєння гласного символу, що може викликати помилкові читання, особливо в таких випадках, як [ооока], [хоооо], [соооо] [48, с. 226; 42, 283].

Спальвін пропонував позначати довгі голосні рискою над буквою (макроном) або двокрапкою, проте довгий «и» він передавав подвоєнням літери: «ии». [и] після голосних також пропонував записувати як [й]. Слід, однак, зробити важливе зауваження. На відміну від Позднєєва та Поліванова, Спальвін японське え/エ в транскрипції записував як «е». Вчений вважав, що буква «э» служить для передачі різних іншомовних звуків і при подальшому спрощенні російської орфографії нібито має всі шанси абсолютно відпасти.

Позднєєв позначав довгі голосні за допомогою їх подвоєння без виключення. Стосовно ж [и] після голосних, то в нього дифтонги записувалися саме з [и] [41, с. 5; 48, с. 222; 52, с. 23].

Довгота приголосних у всіх системах відзначається подвоєнням літери, що і слід прийняти для [кк], [тт], [сс], [сс(и)], [пп], (тт(и)]. Але довгий [ц] краще писати [тц]. Наприклад: *[иппай], [ётцу]*. Окрім цього Поліванов пропонує писати скрізь [н], крім положення перед [м], [п], [б], де — [м] [42, с. 282].

[н] перед голосними у Поліванова пишеться як [нъ] (*[тенъин] — продавець*) [н] перед [б], [п] і [м] записується як [м] (*[бумпō] — граматика*) [42, с. 282].

При необхідності роздільного читання голосного від попереднього приголосного ん/ン Спальвін схилявся до постановки дефісу: *[ген-ин]*, але допускав варіанти і з «ь» та «ъ»: *[геньин]* або *[генъин]*. Тої ж думки притримувався і Позднєєв. Нажаль, стосовно передачі [н] перед губними [м], [п], [б] інформації щодо систем Спальвіна та Позднєєва знайти не вдалося. Однак насмілимося зробити припущення, що, оскільки всі з цих науковців по-своєму прагнув до передачі звучання, аніж написання, то вони також притримувалися варіанту [м] перед [б], [п] і [м] [41, с. 7; 48, с. 223].

Також слід розглянути йотовані голосні. Полівнов почав свій хід думок із ゃ/ャ, але це ж пояснення легко накласти і на ゅ/ュ, і на ょ/ョ. У разі вибору [йа] був би дотриманий принцип: на кожен звук (як приголосний — «йот», так і голосний — [а]) — по окремому знаку, той принцип, який, звичайно, не міг би бути обійдений в умовній науковій транскрипції. Але [йа] мало б наступну незручність: всередині слів, наприклад в [такайама], це написання могло б ввести російськомовну людину в оману, примусити провести неправильний кордон між складами; [й] був би віднесений до складу [кай], а наступний склад утворювався б тільки з [а] (адже написання [кайа] дало би привід думати, що тут щось інше, аніж [кая]). Крім цього за вибір [я] говорить те, що, по-перше, це написання більш звично, і, по-друге, фонетичне «уявлення» цієї букви, відповідне складу «йот» + [а], належить їй як раз в тих же положеннях (на початку слів і після голосного), в яких зустрічається і японський склад: «йот» + [а]. Винятком є лише позиція японського складу [я] після носового дифтонга, наприклад в [хонъяку].

З цього випливає, що ми при виборі [я] для цього складу вже наперед вирішуємо питання про необхідність паралізувати можливість такого читання, як [хоняку] (наприклад, введенням [ъ]). Іншим зобов'язанням, яке пов'язане з цим вибором, є аналогічне вибору [я] проведення [ю], [ё] замість [йу], [йо]. В іншому

випадку могло б здаватися, що склади [я] («йот» + [а]) і [ю] («йот» + [у]) мали б різні приголосні [42, с. 271].

Але трохи пізніше Поліванов розглянув детальніше саме варіант «ё». Проти [йо] ті ж доводи, що проти [йа] для [я]. Проти [ё]: 1) його нерівноправність з іншими літерами абетки, хоча «ё» саме дуже корисний винахід (її вживання, наприклад, дуже полегшило б іноземцям вивчення російської мови), 2) незручність поєднання з надрядковим знаком довготи. Однак вигоди від вживання цього знака настільки великі, що змушують всіляко бажати подолання технічних труднощів. У разі неможливості цього можна було б думати про заміну [ё] для передачі японського [уо] на початку слів і після голосних (і дифтонгів) через [йо] (а замість зазначеного нижче [ё] після приголосних літер — тобто для передачі звуку [о] після м'яких приголосних — можна було б тоді вживати [о] з попереднім «ь», тобто писати [мьо], [тьо], [пьо], [сьо] і т. д.). Нарешті, якби технічне утруднення полягало тільки у вживанні великої Ё (і при цьому небажано було б відмовлятися від великої літери для власних імен та для початку фраз), то можна було б вживати для початку слів [й (Й)], а для передачі звуку [о] після м'яких приголосних (отже, всередині слова) — «ё». Якщо утруднення полягає у з'єднанні букви «ё» зі знаком довготи, то питання: від чого відмовитися — 1) від позначки довгот взагалі, 2) від більш-менш відомого публіці надрядкового знака — рисочки, яку в таких випадках можна було б заміняти, наприклад, двокрапкою або точкою вгорі рядка поруч із буквою, або 3) від букви «ё» — слід вирішувати в залежності від того, на яке коло читачів розраховує дане видання [42, с. 276].

Йотований «а», «у» Спальвін позначав [я], [ю]; йотоване «о» передавалося через [іо] ([йо] після реформи 1918 року). За допомогою [йо] він також позначав «о» після пом'якшених приголосних (Токйо). Позднєєв у своїй системі замінив [цйо] Спальвіна на [цё]. Слід окремо відзначити, що Позднєєв позначав подовжені йотовані звуки не так, як інші. Довгий [я] у нього позначався як [яа], [ю] — як [юу], [ё] — як [ёо] [41, с. 8; 48, с. 223; 52, с. 25].

Для більш наглядної інформації див. Додаток А.

Серед російських японістів транскрипція Спальвіна мала широке поширення. На відміну від неї система Позднєєва не отримала широкого поширення, однак була врахована Е. Д. Полівановим при створенні власної транскрипції.

Отже, як бачимо, Спальвін був вдалим першопочатківцем в області передачі японської мови, адже хоч між його системою та системою Поліванова, що на сьогодні вважається ідеалом у російській мові, є певні розбіжності, але ще більше між ними схожих моментів. Позднєєв також зіграв важливу роль у сприянні науковій діяльності в цій сфері та створенні системи Поліванова — почасти, адже Позднєєв за часом був більше наближений до останнього. Можна сміливо сказати, що і Спальвін, і Позднєєв були рівноправними «гігантами», на чиїх плечах потім стояв Поліванов.

Однак не всі вважають систему Поліванова виключно правильною та непохитною. Так, наприклад, Сергій Гріс у своїй статті для журналу Japon.ru писав: у російській японістиці замість транскрипції, яка відповідала б прийнятим у світі стандартам, використовується транслітерація, заснована на застарілій системі запису японської мови латинським алфавітом. Різниця між транслітерацією і транскрипцією досить умовна.

На думку Гріса С., замість транскрипції, практичної і фонетичної, використовується система транслітерації, названа на честь Євгена Дмитровича Поліванова «таблицею Поліванова». З невеликими відмінностями ця система прив'язана до так званої «старої» латиниці японської мови, яка існувала в Японії в якості офіційної з 1938 по 1945 роки, остаточно, як здавалося тоді, перемігши існуючу до цього «хепбернівську» латиницю. Відлуння цієї лінгвістичної війни і збереглося в російській мові як таблиця Поліванова [14].

Є. Д. Поліванов створював свою систему саме як практичну транскрипцію і підганяв систему під фонетику саме російської мови. У деяких аспектах з ним можна погодитись, як популярний об’єкт дискусій — склад «си», спрямований на корекцію вимови саме звуку [и] після [ш]. При цьому з іншого боку він залишив без

уваги вимову звуку [ш], сконцентрувавшись лише на [и]. Та ж проблема і з дзвінким відповідником «дзи» замість «джи».

Також його система хоч і позиціонується як практична транскрипція, вона все ж нагадує транслітерацію, як, наприклад, системи Ніппон та Кунрей, які самі для себе створили японці. Такого висновку можна дійти виходячи з наступного підрозділу.

Система Спальвіна як позиціонується як практична транскрипція, якщо дивитись з його точки зору на вимову японців, але на нашу думку вона більш схожа на поєднання двох способів передачі. На транслітерацію його система зовсім не схожа.

2.2. Системи передачі латиницею.

Серед дослідників, які займалися проблемою передачі японських слів латиницею, можна виділити імена таких науковців, як: Хепберн, Айкіцу Танакадате, Елеонора Джорден. У даній роботі ми викладемо найпоширенішу систему латинізації, розроблену Джеймсом Хепберном, системи Кунрей та Ніппон, розроблені Айкіцу Танакадате, та розроблену Елеонорою Джорден так-звану систему JSL (Japanese: The Spoken Language).

Поряд з японським письмом в Японії має певне поширення і латинське (яп. Ромадзі «римські знаки»). Можна виділити три функції японської латиниці: її використання прихильниками латинізації японської писемності, допоміжне вживання в допомогу іноземцям або для фонетичної точності і стилістичного застосування. Також, хоча американізми прийнято записувати катаканою, іноді вони вставляються в тексти в оригінальному записі.

Повної єдності в системах запису латинськими літерами немає, конкурують дві основні системи: хепбернівська і так звана система Кунрей. Кожна система з невеликими змінами на основі індивідуальних переваг. Але про існування попередника Кунрей — Ніппон забувати не слід. Однак ми виключимо з даного

дослідження систему JSL, оскільки вона має вузьку спрямованість і ніколи не використовувалася масово.

Система JSL Елеонори Джорден є транскрипцією і має в арсеналі додаткові позначки музикального наголосу слів, мор, та іншого для кращого вивчення фонетики японської мови іноземцями, тому ми наразі не будемо включати її в наше дослідження [68, с. 1].

Не варто недооцінювати жодну з них, адже хепбернівська система створювалася для американців і англійців і тісно пов'язана з особливостями саме англійської орфографії, а системи Ніппон та Кунрей — більш наукові, на думку Алпатова В. М. [3, с. 67].

Але суть їхня полягає у різниці кінцевої мети використання. Проте ці системи також часто змішують, що особливо стосується інтернет користування та навіть набору на клавіатурі. Так Ніппон та Кунрей є транслітераціями, а от система Хепберна — практичною транскрипцією [62, с. 75; 58, с. 155; 66, с. 154].

Як зазначає Дензел Карр, китайці, корейці та японці завжди вважали, що системи латинізації, запропоновані їм, були недоцільними, але через відсутність наукового обґрунтування своїх заперечень для представлення науковцям Заходу вони не могли зробити нічого. Відкриття відносності «фонетичних» (фонологічних, фонемних) систем забезпечило наукову основу для заперечень зі Сходу проти західних схем латинізації, всі з яких робили спроби підігнати китайську, японську або корейську під ложе англійської, французької, німецької, російської, або будь-якої іншої європейської фонематичної системи або їх поєднання [60, с. 99].

Згідно Гріса С., перша практична транскрипція японської мови була створена американським лікарем, який жив тоді в Йокогамі, доктором Джеймсом Хепберном. У 1867 році він видав перший японсько-англійський словник [14].

Слова у ньому мали такий вигляд: «*Abarabone, ім. Ребро.Abura, ім. Масло; жир; пітт: — wo tsugu, наливати масло, як у лампу*», а також: «Abaddon, ім. *Akuma no na. Abduct, п.д. Sarau, nusumu, ubau, kasumeru, kadowakasu*» [65, с. 1, 761)].

Поширення його системи в світі призвело до того, що в самій Японії в 1908 році система Хепберна отримала назву «стандартної».

Майже одночасно (1885) з появою транскрипції Хепберна, в Японії з'явилася інша система запису латинськими літерами від фізика імператорського університету Айкіцу Танакадате, головною метою якої була точна передача саме написання японських слів. Говорячи науково — система транслітерації японської мови засобами латинського алфавіту. На той етап розвитку системи передачі розділилися. [62, с. 78]

У 1937 році в Японії в якості офіційної затверджується «японська» система латиниці. На картах з'явилася гора Huzi і острів Tusima. Але торжество «запропонованої» латиниці тривало недовго. З приходом до влади в 1945 році американського окупаційного уряду на чолі з генералом Макартуром, латиниця Хепберна була знову відновлена в правах. 1989 році ISO затвердила «японську ромадзі» як офіційну систему латинізації японської мови, але світ вже перейшов ту стадію, коли приписи міжнародних нарад могли б якось суттєво впливати на загальну еволюцію.

У 1972 році «Хепберновська латиниця» була майже одночасно закріплена в американських і англійських стандартах транскрипції японських слів в англійській мові. Вона є офіційною для японського МЗС, міністерства транспорту. Постанови ISO були тихо проігноровані [14].

Ще кілька років тому лише серед деяких викладачів були хвилювання щодо того, як японці записували їх мову латинськими літерами. Більшість з них критично ставилися до системи Хепберна, адже вона була не в змозі прийняти до уваги фактичні форму і звучання (морфонологію) японської мови, і лише додалася до списку труднощів викладання японської мови для іноземців. У наші ж дні хаос латинізації японської мови найбільше хвилює Міжнародну організацію по стандартизації (ISO), яка вимагає єдиної, раціональної системи, відмічає Ендрю Хорват.

Зазначимо, що система Ніппон є прямим попередником Кунрей, тому вони дуже схожі, але відмінності внаслідок послаблень та компромісів все ж є. І якщо Ніппон затвердилася як транслітерація, то у Кунрей зміни пройшли, підтягнувши її до практичної транскрипції, хоч і не до кінця.

Для початку приведемо показовий приклад, на основі якого і розглянемо деякі спірні моменти. Японське ім’я じゅんいち, яке використовується у багатьох джерелах, як, наприклад, у праці Ендрю Хорвата. Він пише, що за модифікованою системою Хепберна це ім’я передавалося б як Jun'ichi. Використовуючи дещо іншу систему японського уряду, те ж ім'я буде прописано Zyun'iti. Оскільки комп'ютерні майстри міністерства змішали дві системи у «солянку» і помістили непотрібне «у» після «J», ім’я записувалося б Jyunichi [59, с. 165].

Тут не менше трьох невідповідностей. По-перше це неіснуюча комбінація «jy»; також відсутність маркера ['] після [n], який перетворює звичайну [n] в складову назальну [n']. Ця різниця в японській мові має вирішальне значення. Kan'i означає «Резюме», звичайне Kani означає «краб».

У системі Хепберна, в залежності від того, яку версію використовувати, [n] перед голосними та йотованими може передаватися як [n'] або як [n̄]. Останній варіант використовується у модифікованій системі, але вимагає наявності спеціальних шрифтів. [n] перед губними [b], [p] і [m] у традиційній системі Хепберна записується як [m], у переглянутій — як [n], а у модифікованій — [n̄].

Між системами Ніппон та Кунрей в даному випадку немає розбіжностей, як і з обраними варіантами передачі в системі Хепберна. Тобто перед голосними та йотованими ん передається як [n'], а перед губними — як [n].

І, нарешті, існує проблема останнього складу в Jun'ichi. Чи повинна вона передаватися як «chi», за Хепберном, або «ti», за власними системами уряду Ніппон та Кунрей?

Що вже казати, якщо навіть слово roomaji може бути прописано, як romaji, rômaji, roomaji, roumaji, roomazi, або roomadi [59, с. 165].

Останнє, доречі, відноситься як раз до строгої транслітерації Ніппон. Система Кунрей, в свою чергу, пішла на компроміс у ряді випадків, до яких, наприклад, належить написання ぢ/ヂ, як і じ/ジ, через [zi], а не ぢ/ヂ — [di] та じ/ジ — [zi], та написання граматичних форм так, як вони звучать, а не за написанням. Тобто такі граматичні частинки як を, へ, は у системі Кунрей записуються як [o], [e], [wa], а у Ніппон записувалися як [wo], [he], [ha] відповідно.

А справа полягає у тому, що системи транслітерації Ніппон та Кунрей базуються на системі 50 складів кани, пише Джон Хіндс. Початковий приголосний звук всіх п'яти складів у кожному рядку кани представлений одною і тією ж самою латинською літерою, незважаючи на будь-які фонетичні зміни. Таким чином, незважаючи на те, що фонетично [tu], [ti] та [si] — つ/ツ, ち/チ та し/シ відповідно — не використовуються в японській мові, ці послідовності букв дозволені з розумінням того, що вони вимовляються «tsu», «chi» та «shi» відповідно. Основною перевагою систем Ніппон та Кунрей є те, що флективні закінчення вважаються більш регулярними. Паралель між флективними формами наступних дієслів очевидна. До інваріантної основи дієслова додаються однакові закінчення.

Писати: kak-u; kak-imasu; kak-oo

Чекати: mat-u; mat-imasu; mat-oo [67, с. 11].

Корінь дієслова mat. Студенти, які вчаться за допомогою системи Хепберна мають пам'ятати, що tsu з matsu відкидається і замінюється «chi», «ta», «te», чи «too». Matu слідує тим же правилам, що й інші дієслова на «u», як kaku і sasu. В системі Хепберна ввічлива форма matu — machimasu, sasu — sashimasu, і це теж ускладнює просте правило, яке може бути реалізовано в системах Ніппон та Кунрей [59, с. 67].

Основним недоліком цих же систем є те, що існує тенденція до неправильної вимови певних форм серед людей, які не є носіями японської мови, стверджує Джон Хіндс, і ми з цим повністю погоджуємося. Таким чином, конкуруюча система Хепберна змінює приголосні, коли відбувається зміна у вимові. Перевага досягається у гармонії візуального та слухового сприйняття, але словозмінна

система виглядає набагато більш складною, ніж є насправді. Ми можемо порівняти ті ж форми написані за системою Хепберна.

Писати: kak-u; kak-imasu; kak-oo

Чекати: mats-u; mach-imasu; mat-oo [67, с. 11].

Але, як правильно відзначає Ендрю Хорват, незначний стан хаосу ніщо в порівнянні з анархією в Інтернеті. Межі між системами Хепберна і Ніппон-Кунрей були знесені на користь філософії «підійде що завгодно», і завдяки комп'ютерам стало можливим відображати один правильний варіант символу у відповідь на правильний і неправильний запит. Таким чином, склади ju, zyu і jyu будуть однаково відображені на екрані як одна і та ж сама комбінація двох символів кани, які далі можуть бути перетворені на декілька ієрогліфічних символів [59, с. 68].

Клавіатура QWERTY не містить діакритичних знаків для подовжування голосних у японській мові. Як наголошує Ендрю Хорват, оскільки англійська мова не має діакритичних знаків, єдиним простим способом вказати довжину голосних у комп'ютерних повідомленнях, де японська передається латиницею, є додавання додаткового голосного. Як ми можемо бачити з системи романізації, японські довгі голосні можуть бути представлені правильно і послідовно, якщо просто додати ще один, що вже є на сторінці, як-то «i/ii», або «o/oo». Еволюція, розвиток, який можна охарактеризувати не інакше, як диявольський, призвів до того, що іноземні носії японської мови тепер використовують букву «u», щоб подовжити «o» в повідомленнях електронної пошти один одному. Замість того, щоб надихати на вибір більш науково правильної системи написання, комп'ютеризація дає можливість перейти від однієї неправильної системи до іншої [59, с. 68].

У системі Хепберна довгота голосних позначалася рискою над буквою (ā, ō, ē, ...) при відношенні до одного слова (окрім [i]) і подвоєнням голосної (aa, oo, …) на зтику слів: *chūi* але *mizuumi*. Системи Ніппон та Кунрей віддали перевагу циркумфлексу (â, ô, ê, …).

Подвоєння ж приголосного звуку в системі Хепберна позначається подвоєнням відповідної букви, крім sh → ssh, ch → tch. В Ніппон та Кунрей, зрозуміло, таких умов не має, тому подвоєння відповідної букви було без винятків.

Ще одним фактором, що відрізняє чисто японські системи — Ніппон і Кунрей — від системи Хепберна — це передача складу « ふ » через «hu», як справжня транслітерація, а не «fu», як це робить Хепберн із посиланням на справжнє звучання.

У разі популярних книг ні автори, ні читачі не знайомі з критичної роллю довжини голосного. Вміння розрізняти Marubatsu Kinko K.K. (виробник сейфів) і Marubatsu Kinkoo K.K. (золотий рудник) може значно вплинути на бізнес [59, с. 167; 64, с. 33].

Для більш наглядної інформації див. Додаток Б.

Отже, у випадку цих трьох систем явно прослідковується відмінність та розрізнення понять практичної транскрипції та транслітерації. Хоч ці поняття і плутають, як вже зазначалося раніше, в даному порівнянні чітко видно диференціювання практичної транскрипції саме для англійської мови та транслітерація за допомогою світового латинського алфавіту без урахування вимови, але з акцентом на граматичних змінах, що робить ці системи простими для вивчення японської граматики, але не вимови. Цей аспект береться до уваги, але підкреслюється мета систем Ніппон та Кунрей саме як транслітерації, акцентуючи увагу на тому, що вимова повинна бути правильною, згідно з японськими фонетичними правилами. І все ж таки не можна забувати про те, що система Кунрей, на відміну від свого попередника, пішла на компроміс у написанні ぢ/ヂ через [zi], а не [di], づ/ヅ через [zu], а не [du] і т.д. Хоча при цьому ж при наборі японського тексту на клавіатурі ці японські літери записуються саме за допомогою сполучень [di] та [du]. Беручи до уваги ці факти, система Ніппон є показовою справжньою транслітерацією, Кунрей — наближена до чистої транслітерації, а Хепберн хилиться в сторону практичної транскрипції.

У попередньому підрозділі ми зазначали, що фонетична, як зазначає сам автор, система Поліванова нагадує систему Кунрей, тобто майже чисту транслітерацію. І дійсно, основна відмінність полягає лише у передачі «ↄ» як «цу» та «ゐ» як «фу» у Поліванова, що вказує на практичну транскрипцію, але як «tu» в системах Ніппон і Кунрей, тобто транслітерація. А також подвоєння голосних різниться знаками, що відповідають за це позначення. В іншому ж схожість простежується досить чітко. Проте Є. Д. Поліванов та його прихильники ніколи не визнавали цього фактору транслітерації та стверджують саме фонетичну схожість з японською, що на нашу думку не є вірним та раціональним. Ми вже згадували, що Поліванов зазначав, що йде на поступки одному звуку в збиток іншому. Але поглядаючи на результат зі сторони складається враження зовсім не як практичної транскрипції. Хоча серед «фанатів» науковця також зустрічається багато тих, хто вважає його працю транслітерацією. Тобто однозначності та логічності як такої не багато. Також при розгляді альтернатив самі автори плутаються та використовують той термін для захисту системи, який їм вигідніше у даний конкретний момент.

Як, наприклад, Смоленський В. у своїй статті при поясненні своєї думки стосовно передачі звуків, тобто практичної транскрипції, у приклад привів японську систему транслітерації [50].

У той же час система Хепберна позиціонується як практична транскрипція, передбачена саме для використання англійською мовою та англомовними джерелами, з урахуванням всіх можливих нюансів шляхом декількох офіційних вдосконалень системи. І ми вважаємо це цілком виправданим і правдивим, адже наголошується її доцільність саме для англомовних джерел, і тут дискусій стосовно правильності чи неправильності майже немає.

2.3. Українські системи передачі японської мови

Серед дослідників, які займалися проблемою передачі японських слів саме українською абеткою, можна виділити імена таких науковців, як: І. П. Бондаренко, А. Діброва та В. Одинець, М. С. Федоришин, О. О. Коваленко, Накадзава Хідехіко, М. Івахненко та А. Шпігунов.

Включати в дослідження таку велику кількість винахідників було б занадто громіздко, тому ми взяли на себе відповідальність попередньо приблизно порівняти їхні системи між собою та відібрати ті, що найбільш вирізняються та максимально відрізняються одна від одної для кращої показовості роботи.

Незважаючи на очевидну різницю між фонетичною і графічною будовою української та російської мов, а також на те, що система Поліванова була створена виходячи з норм та правил російської фонетики, в українській японістиці досі застосовується ця транскрипційна таблиця, зазначають Івахненко М. та Шпігунов А. [24, с. 14].

Оскільки в нашій країні немає офіційно закріпленої транслітерації чи практичної транскрипції для японської мови, а в наукових публікаціях все ж таки більш схиляються до варіанту Поліванова, у даній роботі ми розглянемо найближчий до неї український аналог — систему І. П. Бондаренка першого зразка (1997). Ми не беремо переглянуту систему, оскільки саме перша версія є показовою для порівняння саме стосовно української мови. Також, оскільки йдуть численні спроби перестати адаптувати російську, а створити свою власну систему передачі японської з урахуванням всіх аспектів саме української мови, розглянемо систему такого дослідника, як О. О. Коваленко, що найбільше контрастує із першою.

Помітний сплеск зацікавленості у вивченні японської мови в Україні і української в Японії спостерігався відразу ж після проголошення Україною державної незалежності, а незначною мірою сприяло появі в обох країнах цілої низки навчальних посібників, підручників та двомовних словників, кількість та обсяги яких, мабуть, перевищили все, що протягом століття було створено як у

самій Україні, так і в Японії. У зв’язку з тим, що автори практично всіх цих навчальних посібників і словників змушені були транскрибувати японську лексику українськими літерами, з’явилася нагальна потреба якщо не остаточного упорядкування правил цієї транскрипції, то, принаймні, кваліфікованої дискусії на цю тему серед фахівців [20, с. 77].

2.3.1. Система І. П. Бондаренка.

Як пише Бондар О., в українському мовознавстві зробив спробу припасувати систему Поліванова до української мови І. П. Бондаренко, який і застосував її на практиці у своєму Українсько-японському, японсько-українському словнику, своїх статтях, книгах [8, с. 7].

Загалом можна привести приклади з вищезазначеного словника: «*загарбник 侵略者 сінрякуся, 略奪者 рякудацуся; полуниця イチゴ іmіґо; банк 銀行 ґінкō*» [9, с. 26, 72, 159].

Для опису системи звернемося до джерела автора. Вимова японських звуків [t] (у позиції перед голосним [і]) та [t’] (в усіх фонетичних позиціях) дійсно наближається до вимови української африкати [ч]. Український приголосний [ц’], як на його думку, значно більше відрізняється від японських звуків [t] та [t’] (з чим, наприклад, не згоден М. С. Федоришин), ніж відповідні українські глухі передньоязикові [т] і [т’].; написання яких він і обстоює в цих випадках: *[омотя].; [тьо].; [тікаку-ні].; [дзітті-но]* [20, с. 81].

Виняток, на його думку, слід робити лише для звукосполучень [t(ts)] + [u], як це роблять вчені Дж. Хепберн і Є. Д. Поліванов, чиї практичні транскрипції все ж дотримуються певної «золотої середини» між фонематичним і фонетичним принципами транскрибування японських звуків: *[цуйоЇ] — сильний, [мацу] — сосна* [20, с. 81].

Що ж стосується позиційних варіантів японських приголосних [s'(sh’)], [s’: (sh’:)], [z(j)], то їх варто завжди передавати на письмі літерами [с] (сь, ссь) і

дз, оскільки український приголосний звук [с’] й африкат [дз] за своїми акустичними ознаками значно ближчі до вимови зазначених японських приголосних, ніж звуки [ш] і [з] з їх відповідними транскрипційними написаннями [ш] (шш) та [з], які теж зустрічаються у деяких українських авторів. Тобто писати: *[сікоку],* а не *[шікоку] — Сікоку* (япон. острів); *[дзассі],* а не *[зашші] — журнал* [20, с. 81].

За своєю вимовою японські приголосні [g] і [g’] дуже близькі до українського задньоязикового дзвінкого [ґ], тому й позначати їх у практичній транскрипції японських слів необхідно відповідною літерою українського алфавіту: *[ґенґоґакуся], [ґьогьō]* [20, с. 81].

Подвоєння як голосних, так і приголосних у складі збігається із системою Поліванова.

На кінці ж складів, що закінчуються редукованим голосним [і] (як і при транскрибуванні дифтонгів: [аі], [оі], [уі]), на думку Бондаренко, слід використовувати літеру з відповідною позначкою (˘) — ĭ: *[субарасій] — чудовий* [20, с. 81].

Для позначення твердого приголосного [n] і роздільної вимови наступного голосного звука можна використовувати апостроф або дефіс. У російській транскрипції Поліванова для цього використовується твердий знак — [ъ]. Як на думку Бондаренко, дефісне написання в цьому випадку має ту перевагу, що не лише розділяє суміжні звуки, але й наочно віддзеркалює морфемний склад японського слова, оскільки така вимова приголосного [n] зустрічається виключно на стику двох кореневих морфем: *[дзен-ей] — авангард* [20, с. 81].

Треба обов’язково відзначати чергування звуків [n] та [m], яке відбувається лише всередині лексем на кінці деяких кореневих морфем. Хоча в японській слова і записуються однаково — з [n], але в позиції перед приголосними [m], [p] та [b] звук [n] чергується з [m].: *[сампо] — прогулянка; [сімбун] — газета* [20, с. 81].

Для більш наглядної інформації див. Додаток В.

Що ж стосується недосконалості та спірних моментів системи, як бачимо, це ті ж самі аспекти, що і у системі Поліванова. Тобто передача し/シ, じ/ジ, ち/チ, ぢ/ヂ з точки зору акцентуації на певних критеріях при транслітерації та практичній транскрипції.

2.3.2. Система О. О. Коваленка.

О. О. Коваленко наводить систему, яка значно відрізняється від запропонованої вище. Знову ж, розглянемо систему з позиції її автора.

Важливе питання пов’язане із палаталізованими приголосними [s, z, c]. У працях з японської фонетики другої половини XX ст. фонетична транскрипція цих звуків записувалася як [ʃ], [d͡ʒ] ([ʒ]), [t͡ʃ], а на початку XXI ст. – як [ɕ], [d͡ʑ] ([ʑ]), [t͡ɕ]. Оскільки найближчими відповідниками палаталізованих [s, z, c] є українські напівпом’якшені шиплячі [ш’] [ʃ], /дж’/ [d͡ʒ], /ч’/ [t͡ʃ], Коваленко використовує їх у новій системі транскрипції. У системі Є. Поліванова ці приголосні подаються як [с’] [s], [дз’] [d͡z], [т’] [t], що пов’язано із твердістю шиплячих у російській мові (такий запис обстоює й І. Бондаренко). Старі способи транскрибування недоцільні, тому що:

а) акустично українські ш, дж, ч ближче до японських палаталізованих шиплячих ніж с, дз, т(ц);

б) у новітніх дослідженнях палаталізовані [s, z, c] виділяються в окремі фонеми [š, ǰ, č].;

в) жодна з наявних транскрипційних систем не дотримується фонематичного принципу наскрізно [17, с. 211].

Отже, палаталізовані приголосні [s, z, t], що творяться як дуже м’які шиплячі, записуються українськими напівпом’якшеними шиплячими ш, дж, ч [17, с. 211].

Довгі приголосні записують подвоєнням відповідних українських приголосних [17, с. 211].

Довгі голосні записують як короткі з макроном, що позначає довготу: ā, ȳ, ю̄, ē, ō, я̄. Довгий голосний [і] ([і:]) макроном не позначаємо через зовнішню подібність ī до ї [17, с. 211].

Голосна [і] записується як [й] у складі дифтонгів [аі, ui, еі, оі] ([аі̯], [ui̯], [еі̯], [оі̯]) після голосного в кінці складу або в кінці слова. Голосна [і] записується як [ї] в сполученнях [аі, іі, ui, еі, оі] ([а.і], [і.і], [u.і], [е.і], [о.і]) на початку складу в середині слова [17, с. 211].

Приголосний [n] записуємо як [м] перед [m, b, p].; [н] перед іншими приголосними; [н] з апострофом перед голосними [17, с. 211].

Для більш наглядної інформації див. Додаток В.

Як бачимо, О. О. Коваленко, як і Джеймс Хепберн, пішов шляхом більшого уподібнення саме японській вимові, вдало використавши відмінність української мови від російської, яка полягає у наявності, наприклад, м’якої приголосної «ш’» при вимові складу [ші].

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ ВИДІВ ПЕРЕДАЧІ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

У даній роботі ми розглянули такі види передачі японської мови, як: система Поліванова, Спальвіна, Позднєєва, Хепберна, Кунрей, Ніппон, Бондаренка, Коваленка. Між ними є певні відмінності, які суттєво впливають на кінцевий результат транслітерації чи практичної транскрипції. Тому зараз ми на практичних прикладах роздивимося варіанти передачі, порівняємо їх з різних аспектів, оцінимо їхні переваги та недоліки на основі вивченого теоретичного матеріалу.

Як можна помітити, за наявності спрощеного варіанту системи передачі, у повсякденному житті використовується саме він. Це відбувається іноді навіть не навмисно, а не свідомо, автоматично. Тому слід розглянути наведені нижче приклади як з точки зору повної, так і спрощеної системи.

Оскільки найпопулярнішою в світі можна вважати саме систему Хепберна, слід прояснити деякі деталі. Що стосується декількох варіацій та додаткових варіантів спрощення цієї системи для оптимального набору тексту на різних клавіатурах, ми віддаємо перевагу традиційній системі. Фактором вибору послугувала більша схожість до японської фонетики ([m] перед [b], [m], [p]) а також більша зручність написання [n'] замість [n̄] перед голосними. Якщо при передачі подовжених голосних дійсно є необхідність розділяти подовження всередині складового слова та дві співпадаючі голосні на межі складових частин, то у випадку з [n] перед голосними нагальної необхідності в ускладненому варіанті з макроном немає.

Щодо інших систем, за виключенням Ніппон і Кунрей, подвоєння голосних у спрощеному варіанті не здійснюється; інших змін та модифікацій немає. У системах Ніппон і Кунрей не передбачено спрощеного варіанту.

Звичайно, ми приймаємо за правильні будь-які варіанти передачі певних складів, їх подвоєнь та ін. у системах. Ми беремо лише окремі варіанти для уникнення громіздкості роботи та наглядності прикладів. При цьому ми визнаємо правильність інших підвидів систем, але лише тих, які офіційно в них зареєстровані як вдосконалення чи переробки. Скорочення, переробки, що не є офіційними вдосконаленнями та варіантами системи, вважаються нами за помилку та виділяються як така при порівнянні та детальному розгляді прикладів, приведених у даній роботі.

Оскільки всесвітньо популярних запозичених японських слів, предметів та явищ є велике різноманіття, ми, для зручності, розділимо їх на сфери культури.

3.1. Історія

Почнемо з історії, з самих витоків Японії. Періодизація епох виглядає наступним чином:

Епоха	Період
原始 (げんし)	旧石器時代 (きゅうせっきじだい)
	縄文時代 (じょうもんじだい)
	弥生時代 (やよいじだい)
	古墳時代 (こふんじだい)
古代 (こだい)	飛鳥時代 (あすかじだい)
	奈良時代 (ならじだい)
	平安時代 (へいあんじだい)
中世 (ちゅうせい)	鎌倉時代 (かまくらじだい)
	南北朝時代 (なんぼくちょうじだい)
	室町時代 (むろまちじだい)
	戦国時代 (せんごくじだい)
近世 (きんせい)	安土桃山時代 (あづちももやまじだい)

	江戸時代 (えどじだい)
近代 (きんだい)	明治時代 (めいじじだい)
	大正時代 (たいしょうじだい)
現代 (げんだい)	昭和時代 (しょうわじだい)
	平成 (へいせい)
	令和 (れいわ)

[23, с. 17; 36, с. 13].

Варіанти транслітерації будемо демонструвати в порядку їх викладення в теоретичній частині.

Ми розглянемо слова по групам за епохами, а не за відмінностями та проблемними місцями тому, що відмінності йдуть у багатьох словах разом, і поділити їх буде неможливо чи дуже складно та громіздко.

Почнемо з більш глобального — з епох:

Поліванов: Гэнси, Кодай, Тю:сэй, Кинсэй, Киндай, Гэндай
Спальвін: Генси, Кодай, Цю:сей, Кинсей, Киндай, Гендай
Позднєєв: Гэнси, Кодаи, Цюусэи, Кинсэи, Киндаи, Гэндаи
Хепберн: Genshi, Kodai, Chūsei, Kinsei, Kindai, Gendai
Кунрей: Gensi, Kodai, Tyûsei, Kinsei, Kindai, Gendai
Ніппон: Gensi, Kodai, Tyûsei, Kinsei, Kindai, Gendai
Бондаренко: Ґенсі, Кодаї, Тю:сеї, Кинсеї, Киндаї, Ґендаї
Коваленко: Ґенші, Кодай, Чю͡сей, Кінсей, Кіндай, Ґендай
Як бачимо, відмінності доволі суттєві. Розберемо детальніше:

1) склад « し » передається однаково у системах Поліванова, Спальвіна та Позднєєва та подібно до системи Бондаренка; якщо ж взяти до уваги не лише кириличну подібність, то Ніппон і Кунрей також входять до групи подібності — «си», «сі» та «si» відповідно. Таким чином в іншу групу подібності входять Хепберн та Коваленко — «shi» та «ші»;

2) подовження голосних передається однаково у Поліванова та Спальвіна та подібно до системи Бондаренка — двокрапкою; Позднєєв користується додатковими буквами, що позначають продовження того ж самого кінцевого звуку; у Коваленка та Хепберна — за допомогою макрона; Кунрей та Ніппон у даному випадку відрізняються передачею за допомогою циркумфлекса;

3) приголосна «げ» передається однаково у Бондаренка та Коваленка — «ґе», якщо розглядати саме кириличну транслітерацію; Поліванов та Позднєєв передають цей склад як «гэ»; Спальвін відрізняється передачею через «ге». Між Кунрей, Ніппон та Хепберном відмінностей немає;

4) передача кінцевої складової « い » є подібною у Поліванова, Спальвіна та Коваленка — «й»; у Позднєєва вона передається як «и»; у Хепберна, Ніппон та Кунрей — «і»; система Бондаренка у даному випадку є унікальною — передача за допомогою «ĭ»;

5) передача голосного « え » окремо та у складі подібне у всіх, окрім системи Спальвіна, згідно якої цей склад позначається як «е»;

6) склади « ち » та « ち ゅ う » передаються подібно у системах Поліванова та Бондаренка; системи Спальвіна та Позднєєва подібні у передачі « ち » як «ци», при цьому мають різницю у передачі « ち ゅ う »; якщо ж взяти до уваги не лише кириличну подібність, то Ніппон і Кунрей також входять до групи подібності з Полівановим та Бондаренком — «ti» та «tyû», «ти» та «тю:», «ті» та «тю:» відповідно. Таким чином в іншу групу подібності входять Хепберн та Коваленко — «chi» та «chū», «чі» та «чю̄».

Стосовно подовження слід зауважити, що слово « 中 世 » також часто зустрічається у спрощеній формі «Тюсэй» в російській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору. Напроти, в англійській слово передається із необхідним подовженням голосного.

Ми повторимо слово «時代» (じだい) лише один раз у кожній транскрипції, але мається на увазі його присутність після кожної назви періоду. Періоди розглянемо групами за епохами. Перша група:

Поліванов:	Кю:сэкки дзидай, Дзё:мон, Яёй, Кофун
Спальвін:	Кю:секки дзидай, Дзйо:мон, Яйой, Кофун
Позднєєв:	Кюусэкки зидаи, Зёомон, Яёи, Кофун
Хепберн:	Kyūsekki jidai, Jomon, Yayoi, Kofun
Кунрей:	Kyûsekki zidai, Zyomon, Yayoi, Kohun
Ніппон:	Kyûsekki zidai, Zyomon, Yayoi, Kohun

Бондаренко: Кю:секки дзідаї, Дзьо:мон, Яйої, Кофун
Коваленко: Кюсеккі джідай, Джьомон, Яйой, Кофун

1) склади « じ » та « じょ » передаються однаково у системах Поліванова та Спальвіна та подібно до системи Бондаренка; Позднєєв використовує свій власний спосіб передачі через «зи» та «зё», що відрізняється від інших кириличних; якщо ж взяти до уваги не лише кириличну подібність, то Ніппон і Кунрей також входять до групи подібності — «дзи» та «дзё», «дзі» та «дзьо», «zi» та «zyo» відповідно. Таким чином в іншу групу подібності входять Хепберн та Коваленко — «ji» та «jo», «джі» та «джьо»;

2) склад « よ » окремо та у складі інших передається однаково у Поліванова та Позднєєва як «ё»; Спальвін передає його як «йо» у всіх випадках; Бондаренко та Коваленко розділяють окреме «йо» та «ьо» у складі іншого; системи Кунрей та Ніппон передають цей склад завжди однаково — «yo»; Хепберн у цьому плані робить виключення лише для складів « しょ », « ちょ » та « じょ », « ぢょ », передаючи як «sho», «cho» та «jo» відповідно;

3) склад « ふ » передається майже у всіх системах однаково, за виключенням систем Ніппон і Кунрей, де він позначається як «hu» — за написанням.

4) подібність у подовженні голосних та ж, що і у прикладі з епохами;

5) подібність у передачі кінцевої складової «ん» та ж, що і у прикладі з епохами;

6) подібність у передачі голосного « え » та ж, що і у прикладі з епохами.

Як бачимо, незмінним залишається тільки слово «古墳» (こふん).

Стосовно подовження слід зауважити, що слово « 縄文 » також часто зустрічається у спрощеній формі «Дзёмон» в російській, «Джьомон» або «Дзьомон» в українській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору. Напроти, в англійській слово передається із необхідним подовженням голосного.

Друга група виглядає таким чином:

Поліванов: Асука, Нара, Хэйан
Спальвін: Асука, Нара, Хэйан
Позднєєв: Асука, Нара, Хэиан
Хепберн: Asuka, Nara, Heian
Кунрей: Asuka, Nara, Heian
Ніппон: Asuka, Nara, Heian
Бондаренко: Асука, Нара, Хеĭан
Коваленко: Асука, Нара, Хейан

1) подібність у передачі кінцевої складової «ゝ» та ж, що і у прикладі з епохами;

2) подібність у передачі голосного « え » та ж, що і у прикладі з епохами.

Третя група виглядає таким чином:

Поліванов: Камакура, Намбокутё:, Муромати, Сэнгоку
Спальвін: Камакура, Намбокуцйо:, Муромаци, Сенгоку
Позднєєв: Камакура, Намбокуцёо, Муромаци, Сэнгоку
Хепберн: Kamakura, Nambokuchō, Muromachi, Sengoku
Кунрей: Kamakura, Nanbokutyô, Muromati, Sengoku
Ніппон: Kamakura, Nanbokutyô, Muromati, Sengoku
Бондаренко: Камакура, Намбокутьо:, Муромӑті, Сенґоку
Коваленко: Камакура, Намбокучьō, Муромачі, Сенґоку

1) склад « ちょう » передається подібно у системах Поліванова та Бондаренка; системи Спальвіна та Позднєєва подібні у передачі « ち » як «ци», при цьому мають різницю у передачі « ちょう »; якщо ж взяти до уваги не лише кириличну подібність, то Ніппон і Кунрей також входять до групи подібності з Полівановим та Бондаренком — «tyô», «тё:», «тьо:» відповідно. Таким чином в іншу групу подібності входять Хепберн та Коваленко — «chō», «чьō»;

2) склад « ん » перед [m, b, p] за латинськими системами Ніппон та Кунрей передається як «n», в той час як у Хепберна він передається як «m»; у всіх кириличних системах — як «м»;

3) подібність у подовженні голосних та ж, що і у прикладі з епохами;

4) подібність у передачі приголосної « ご » та ж, що і у прикладі з епохами;

5) подібність у передачі голосної «よ» в різних випадках та ж, що і у прикладі з періодами першої групи;

6) подібність у передачі голосного « え » та ж, що і у прикладі з епохами.

Як бачимо, незмінним залишається тільки слово «鎌倉» (かまくら).

Стосовно подовження слід зауважити, що слово « 南 北 朝 » також часто зустрічається у спрощеній формі «Намбокутё» в російській, «Намбокучьо» або «Намбокутьо» в українській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору. Напроти, в англійській слово передається із необхідним подовженням голосного.

Четверта група виглядає таким чином:

Поліванов:	Адзути Момояма, Эдо
Спальвін:	Адзуци Момояма, Едо
Позднєєв:	Ацзуци Момояма, Эдо
Хепберн:	Azuchi Momoyama, Edo
Кунрей:	Azuti Momoyama, Edo
Ніппон:	Aduti Momoyama, Edo
Бондаренко:	Адзуті Момояма, Едо
Коваленко:	Адзучі Момояма, Едо

1) система Позднєєва відрізняється від інших передачею «づ» через «цзу»; Ніппон відрізняється від більшості та навіть від спорідненої системи Кунрей передачею «づ» як «du» — точна транслітерація;

2) подібність у передачі складу «ち» та ж, що і у прикладі з епохами;

3) подібність у передачі голосного « え » та ж, що і у прикладі з епохами.

П’ята група виглядає таким чином:

Поліванов:	Мэйдзи, Тайсё:
Спальвін:	Мейдзи, Тайсйо:
Позднєєв:	Мэизи, Таисёо
Хепберн:	Meiji, Taishō
Кунрей:	Meizi, Taisyô
Ніппон:	Meizi, Taisyô
Бондаренко:	Меїдзі, Таїсьо:

Коваленко: Мейджі, Тайшьō

1) склад « しょう » передається подібно у системах Поліванова та Бондаренка; Спальвін передає цей склад як «сйо:», відповідно до його позначення голосної « よ »; Позднєєв передає його подібно до Поліванова, але подовження голосної відбувається за допомогою додаткової літери — «сёо», а не знаку; якщо ж взяти до уваги не лише кириличну подібність, то Ніппон і Кунрей також входять до групи подібності — «сё:», «сьо:» та «syô» відповідно. Таким чином в іншу групу подібності входять Хепберн та Коваленко — «shō» та «шьō»;

2) подібність у передачі складу « じ » та ж, що і у прикладі з періодами першої групи;

3) подібність у подовженні голосних та ж, що і у прикладі з епохами;

4) подібність у передачі кінцевої складової «い» та ж, що і у прикладі з епохами;

5) подібність у передачі голосної «よ» в різних випадках та ж, що і у прикладі з періодами першої групи;

6) подібність у передачі голосного « え » та ж, що і у прикладі з епохами.

Стосовно подовження слід зауважити, що слово « 大正 » також часто зустрічається у спрощеній формі «Тайсё» в російській, «Тайшьо» або «Тайсьо» в українській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору. Напроти, в англійській слово передається із необхідним подовженням голосного.

Шоста група виглядає таким чином:

Поліванов: Сё:ва, Хэйсэй, Рэйва
Спальвін: Сйо:ва, Хейсей, Рейва
Позднєєв: Сёова, Хэисэи, Рэива
Хепберн: Shōwa, Heisei, Reiwa
Кунрей: Syôwa, Heisei, Reiwa
Ніппон: Syôwa, Heisei, Reiwa
Бондаренко: Сьо:ва, Хейсей, Рейва
Коваленко: Шьōва, Хейсей, Рейва

1) подібність у передачі складу « しょう » та ж, що і у прикладі з періодами п’ятої групи;

2) подібність у подовженні голосних та ж, що і у прикладі з епохами;

3) подібність у передачі кінцевої складової «い» та ж, що і у прикладі з епохами;

4) подібність у передачі голосної «よ» в різних випадках та ж, що і у прикладі з періодами першої групи;

5) подібність у передачі голосного « え » та ж, що і у прикладі з епохами.

Стосовно подовження слід зауважити, що слово « 昭和 » також часто зустрічається у спрощеній формі «Сёва» в російській, «Шьова» або «Сьова» в українській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору. Напроти, в англійській слово передається із необхідним подовженням голосного.

Як ми можемо бачити, існують деякі загальноприйняті японські терміни та слова, які були неправильно передані шляхом транслітерації або практичної транскрипції у вигляді спрощень і перейшли до загального вжитку в цій неправильній формі. Такі терміни і слова існують практично в усіх сферах відомих японських слів.

Якщо вже торкатися цієї теми, то слід звернутися до думок різних науковців стосовно питань окремих аспектів передачі японських слів, загальновживаних помилкових саме з наукової точки зору спрощень, почасти стосовно подовження голосних, у різних мовах.

«Топоніми наводяться із зазначенням довгот за винятком тих випадків, коли в російській мові вже утвердилося інше написання, яке стало нормативним (наприклад, Кюсю, а не Кю:сю:; Киото, а не Кё:то: і т. д.)» [36, с. 10].

«Довгота голосних, що позначається в графіці відповідних мов подвоєнням букв (естонська, киргизька, якутська, німецька, голландська та інші мови), комбінуванням букв (німецька, японська мови та ін.), діакритичними знаками

(латинська, чеська, та ін. алфавіти, японська латиниця) або вживанням спеціальних букв (мови на арабській графіці), як правило, при перекладі не відбивається» [39, с. 26].

«Нарешті, окремо слід розглядати написання російських слів японського походження, для яких повинні, особливо в популярних виданнях, перш за все братися до уваги існуючі вже в російському мисленні фонетичні й орфографічні звички. Тому такі слова, як Токио, Киото, гейша, суши і т. д. я не вважаю за потрібне писати як-небудь інакше, як і не вважав би за потрібне замінювати, наприклад, Париж через Пари» [42, с. 265].

«Одна з причина для розбіжностей у написанні запозичених слів полягає в тому, що передача їх латиницею, яка відображає японську вимову в англійській, була спрощена з метою того, щоб бути більш сумісною з англійською (наприклад, toufu, з її «довгим голосним», перетворюється на просте tofu)» [61, с. 88].

«У засобах масової інформації циркумфлекса або макрона (над довгими голосними) і апострофа (між складом n і наступним голосним або «у») зазвичай позбавляються, так що правильна практична транскрипція Хепберна імені Jun'ichirō, відповідно, зазвичай пишеться Junichiro у пресі. В Інтернеті довгі голосні, які передаються циркумфлексом або макроном у системі Хепберна, зазвичай позначаються, аналогічно до написання каною, доданим «u» (після «o»), доданим «i» (після «e»), або подвоєнням голосної (для «a», «i», «u» та катаканою «e»)» [63].

Нажаль, в українському науковому колі замало матеріалів зі сфери японістики, у яких було б чітко проаналізовано загальновживані слова із помилками та необхідність їхнього систематичного виправлення чи її відсутність.

Отже, у даному розділі можна виділити такі слова, що увійшли до загального вжитку у неправильній з наукової точки зору формі, як: 中世 (ちゅうせい), 縄文時代 (じょうもんじだい), 南北朝時代 (なんぼくちょうじだい), 大正時代 (たいしょうじだい), 昭和時代 (しょうわじだい).

3.2. Географія

Японія, яка записується як 日本 (にほん / にっぽん), розташована на Японському архіпелазі, що включає в себе понад 3000 великих і малих островів, серед яких найбільшими є острова 九州 (きゅうしゅう), 四国 (しこく), 本州 (ほんしゅう) та 北海道 (ほっかいどう), основна група менших островів — 琉球 (りゅうきゅう). Найвищий з вулканів — гора 富士 (ふじ).

У склад острова 九州 входять такі відомі префектури (県 (けん)), як: 福岡 (ふくおか), 長崎 (ながさき), 鹿児島 (かごしま).

У склад острова 四国 входять такі відомі префектури, як: 愛媛 (えひめ), 香川 (かがわ), 徳島 (とくしま), 高知 (こうち).

У склад острова 本州 входять такі відомі регіони (地方 (ちほう)), як: 東北 (とうほく), 関東 (かんとう), 中部 (ちゅうぶ), 関西 (かんさい), 中国 (ちゅうごく); і такі відомі префектури, як: 福島 (ふくしま), 埼玉 (さいたま), 千葉 (ちば), 東京 (とうきょう), 新潟 (にいがた), 長野 (ながの), 京都 (きょうと), 大阪 (おおさか), 奈良 (なら), 広島 (ひろしま), 山口 (やまぐち).

У склад острова 北海道 входять такі відомі округи (支庁 (しちょう)), як: オホーツク, 後志(しりべし), 十勝 (とかち) [11, с. 259].

В цьому випадку ми розглянемо слова за глобальністю та приналежністю.

Почнемо з основних характеристик:

Поліванов:	Нихон/Ниппон, Кю:сю:, Сикоку, Хонсю:, Хоккайдо:, Рю:кю:, Фудзи
Спальвін:	Нихон/Ниппон, Кю:сю:, Сикоку, Хонсю:, Хоккайдо:, Рю:кю:, Фудзи
Позднєєв:	Нихон/Ниппон, Кюусюу, Сикоку, Хонсюу, Хоккаидоо, Рюукюу, Фузи
Хепберн:	Nihon/Nippon, Kyūshū, Shikoku, Honshū, Hokkaidō, Ryūkyū, Fuji
Кунрей:	Nihon/Nippon, Kyûsyû, Sikoku, Honsyû, Hokkaidô, Ryûkyû, Huzi
Ніппон:	Nihon/Nippon, Kyûsyû, Sikoku, Honsyû, Hokkaidô, Ryûkyû, Huzi
Бондаренко:	Ніхон/Ніппон, Кю:сю:, Сікоку, Хонсю:, Хоккаїдо:, Рю:кю:, Фудзі
Коваленко:	Ніхон/Ніппон, Кюшю̄, Шікоку, Хоншю̄, Хоккайдо̄, Рюкю̄, Фуджі

1) склади « し » та « じ » передаються однаково у системах Поліванова та Спальвіна та подібно до системи Бондаренка; Позднєєв передає « し» однаково з ними, але склад « じ » за його системою відрізняється передачею через «зи» якщо ж взяти до уваги не лише кириличну подібність, то Ніппон і Кунрей також входять до групи подібності з Полівановим, Спальвіним та Бондаренком — «si» та «zi», «си» та «дзи», «сі» та «дзі» відповідно. Таким чином в іншу групу подібності входять Хепберн та Коваленко — «shi» та «ji», «ші» та «джі»;

2) подовження голосних передається однаково у Поліванова та Спальвіна та подібно до системи Бондаренка — двокрапкою; Позднєєв користується додатковими буквами, що позначають продовження того ж самого кінцевого звуку; у Коваленка та Хепберна — за допомогою макрона; Кунрей та Ніппон у даному випадку відрізняються передачею за допомогою циркумфлекса;

3) передача кінцевої складової « い » є подібною у Поліванова, Спальвіна та Коваленка — «й»; у Позднєєва вона передається як «и»; у Хепберна, Ніппон і Кунрей — «і»; система Бондаренка у даному випадку є унікальною — передача за допомогою «ї»;

4) склад « ふ » передається майже у всіх системах однаково, за виключенням систем Ніппон і Кунрей, де він позначається як «hu» — за написанням.

Стосовно подовження слід зауважити, що слова «九州», «本州», «北海道», « 琉 球 » також часто зустрічаються у спрощеній формі «Кюсю», «Хонсю», «Хоккайдо», «Рюкю» в російській, «Кюсю» або «Кюшю», «Хонсю» або «Хоншю», «Хоккайдо», «Рюкю» в українській, «Kyushu», «Honshu», «Hokkaido», «Ryukyu» в англійській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору.

Про загальновживані помилкові спрощення, почасти стосовно подовження голосних, було вказано вище.

Острів 九州:

Поліванов: Кэн, Фукуока, Нагасаки, Кагосима
Спальвін: Кен, Фукуока, Нагасаки, Кагосима
Позднєєв: Кэн, Фукуока, Нагасаки, Кагосима
Хепберн: Ken, Fukuoka, Nagasaki, Kagoshima
Кунрей: Ken, Hukuoka, Nagasaki, Kagosima
Ніппон: Ken, Hukuoka, Nagasaki, Kagosima
Бондаренко: Кен, Фукуока, Наґасакі, Каґосіма
Коваленко: Кен, Фукуока, Наґасакі, Каґошіма

1) подібність у передачі складу « し » та ж, що і у прикладі з основними характеристиками;

2) приголосні « が » та « ご » передаються однаково у Бондаренка та Коваленка — «ґа» та «ґо» відповідно, якщо розглядати саме кириличну транслітерацію; Поліванов, Спальвін і Позднєєв передають ці склади як «га» та «го». Між Кунрей, Ніппон і Хепберном відмінностей немає;

3) передача голосного « え » окремо та у складі подібне у всіх, окрім системи Спальвіна, згідно якої цей склад позначається як «е»;

4) склад « ふ » передається майже у всіх системах однаково, за виключенням систем Ніппон і Кунрей, де він позначається як «hu» — за написанням.

Острів 四国:

Поліванов: Эхимэ, Кагава, Токусима, Ко:ти
Спальвін: Ехиме, Кагава, Токусима, Ко:ци
Позднєєв: Эхимэ, Кагава, Токусима, Кооци
Хепберн: Ehime, Kagawa, Tokushima, Kōchi
Кунрей: Ehime, Kagawa, Tokusima, Kôti
Ніппон: Ehime, Kagawa, Tokusima, Kôti
Бондаренко: Ехіме, Каґава, Токусіма, Ко:ті
Коваленко: Ехіме, Каґава, Токушіма, Кōчі

1) склад « ち » передається подібно у системах Поліванова та Бондаренка; системи Спальвіна та Позднєєва подібні у передачі « ち » як «ци»; якщо ж взяти до уваги не лише кириличну подібність, то Ніппон і Кунрей також входять до групи подібності з Полівановим та Бондаренком — «ti», «ти», «ті» відповідно. Таким чином в іншу групу подібності входять Хепберн та Коваленко — «chi», «чі».

2) подібність у передачі складу « し » та ж, що і у прикладі з основними характеристиками;

3) подібність у подовженні голосних та ж, що і у прикладі з основними характеристиками;

4) подібність у передачі приголосної « が » та ж, що і у прикладі з префектурами острову 九州.

Стосовно подовження слід зауважити, що слово « 高 知 » також часто зустрічається у спрощеній формі «Коти» в російській, «Коті» або «Кочі» в українській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору. Напроти, в англійській слово передається із необхідним подовженням голосного.

Про загальновживані помилкові спрощення, почасти стосовно подовження голосних, було вказано вище.

Острів 本州 поділимо на регіони та префектури. Регіони:

Поліванов:	Тихо:, То:хоку, Канто:, Тю:бу, Кансай, Тю:гоку
Спальвін:	Цихо:, То:хоку, Канто:, Цю:бу, Кансай, Цю:гоку
Позднєєв:	Цихоо, Тоохоку, Кантоо, Цюубу, Кансаи, Цюугоку
Хепберн:	Chihō, Tōhoku, Kantō, Chūbu, Kansai, Chūgoku
Кунрей:	Tihô, Tôhoku, Kantô, Tyûbu, Kansai, Tyûgoku
Ніппон:	Tihô, Tôhoku, Kantô, Tyûbu, Kansai, Tyûgoku
Бондаренко:	Тіхо:, То:хоку, Канто:, Тю:бу, Кансаї, Тю:ґоку
Коваленко:	Чіхō, Тōхоку, Кантō, Чюбу, Кансай, Чюґоку

1) подібність у передачі складу « ち » та ж, що і у прикладі з префектурами острову 四国;

2) подібність у передачі приголосної « が » та ж, що і у прикладі з префектурами острову 九州;

3) подібність у подовженні голосних та ж, що і у прикладі з основними характеристиками;

4) подібність у передачі кінцевої складової «ι ι» та ж, що і у прикладі з основними характеристиками.

Стосовно подовження слід зауважити, що слова «東北», «関東», «中部», «中国» також часто зустрічаються у спрощеній формі «Тохоку», «Канто», «Тюбу», «Тюгоку» в російській, «Тохоку», «Канто», «Тюбу» або «Чюбу», «Тюґоку» або «Чюґоку» в українській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору. Напроти, в англійській слова передаються із необхідним подовженням голосного.

Про загальновживані помилкові спрощення, почасти стосовно подовження голосних, було вказано вище.

Префектури:

Поліванов:	Фукусима, Сайтама, Тиба, То:кё:, Ниигата, Нагано, Кё:то, О:сака, Нара, Хиросима, Ямагути
Спальвін:	Фукусима, Сайтама, Циба, То:кйо:, Ниигата, Нагано, Кйо:то, О:сака, Нара, Хиросима, Ямагуци
Позднєєв:	Фукусима, Саитама, Циба, Тоокёо, Ниигата, Нагано, Кёото, Оосака, Нара, Хиросима, Ямагуци
Хепберн:	Fukushima, Saitama, Chiba, Tōkyō, Niigata, Nagano, Kyōto, Ōsaka, Nara, Hiroshima, Yamaguchi
Кунрей:	Hukusima, Saitama, Tiba, Tôkyô, Nîgata, Nagano, Kyôto, Ôsaka, Nara, Hirosima, Yamaguti
Ніппон:	Hukusima, Saitama, Tiba, Tôkyô, Nîgata, Nagano, Kyôto, Ôsaka, Nara, Hirosima, Yamaguti
Бондаренко:	Фукусіма, Саїтама, Тіба, То:кьо:, Ніїґата, Наґано, Кьо:то, О:сака, Нара, Хіросіма, Ямаґуті
Коваленко:	Фукушіма, Сайтама, Чіба, Тōкьō:, Ніїґата, Наґано, Кьōто, Ōсака, Нара, Хірошіма, Ямаґучі

1) склад « よ » окремо та у складі інших передається однаково у Поліванова та Позднєєва як «ё»; Спальвін передає його як «йо» у всіх випадках; Бондаренко та Коваленко розділяють окреме «йо» та «ьо» у складі іншого; системи Кунрей та Ніппон передають цей склад завжди однаково — «уо»; Хепберн у цьому плані робить виключення лише для складів « しょ », « ちょ » та « じょ », « ぢょ », передаючи як «sho», «cho» та «jo» відповідно;

2) склад « ふ » передається майже у всіх системах однаково, за виключенням систем Ніппон і Кунрей, де він позначається як «hu» — за написанням.

3) подібність у передачі складу « し » та ж, що і у прикладі з основними характеристиками;

4) подібність у передачі складу « ち » та ж, що і у прикладі з префектурами острову 四国;

5) подібність у передачі кінцевої складової «ぃ» та ж, що і у прикладі з основними характеристиками;

6) подібність у передачі приголосної « が » та ж, що і у прикладі з префектурами острову 九州;

7) подібність у подовженні голосних та ж, що і у прикладі з основними характеристиками.

Стосовно подовження слід зауважити, що слова «東京», «京都», «大阪» також часто зустрічаються у спрощеній формі «Токио», «Киото», «Осака» в російській, «Токіо», «Кіото», «Осака» в українській, «Tokyo», «Kyoto», «Osaka» в англійській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору.

Про загальновживані помилкові спрощення, почасти стосовно подовження голосних, було вказано вище.

Острів 北海道:

Поліванов:	Ситё:, Охо:цуку, Сирибэси, Токати
Спальвін:	Сицйо:, Охо:цуку, Сирибеси, Токаци
Позднєєв:	Сицёо, Охооцуку, Сирибэси, Токаци
Хепберн:	Shichō, Ohōtsuku, Shiribeshi, Tokachi
Кунрей:	Sityô, Ohôtuku, Siribesi, Tokati
Ніппон:	Sityô, Ohôtuku, Siribesi, Tokati
Бондаренко:	Сітьо:, Охо:цуку, Сірібесі, Токаті
Коваленко:	Шічьō, Охōцуку, Шірібеші, Токачі

1) склад «つ» за системами Ніппон і Кунрей передається як «tu», на відміну від інших систем, де він позначається за допомогою «цу» у кириличних системах та «tsu» — латиницею;

2) подібність у передачі складу « し » та ж, що і у прикладі з основними характеристиками;

3) подібність у передачі складу « ち » та ж, що і у прикладі з префектурами острову 四国;

4) подібність у подовженні голосних та ж, що і у прикладі з основними характеристиками;

5) подібність у передачі голосного « え » та ж, що і у прикладі з префектурами острову 九州;

6) подібність у передачі голосної «よ» в різних випадках та ж, що і у прикладі з префектурами острову 本州.

Отже, у даному розділі можна виділити такі слова, що увійшли до загального вжитку у неправильній з наукової точки зору формі, як: 九州 (きゅうしゅう), 本州 (ほんしゅう), 北海道 (ほっかいどう), 琉球 (りゅうきゅう), 高知 (こうち), 東北 (とうほく), 関東 (かんとう), 中部 (ちゅうぶ), 中国 (ちゅうごく), 東京 (とうきょう), 京都 (きょうと), 大阪 (おおさか).

3.3. Японська кухня

Японська кухня останнім часом набуває все більшої популярності. Людей, які не куштували суші хоч раз, можна перерахувати по пальцях. Що вже казати про любителів та гурманів, які регулярно знаходять все нові страви у все нових ресторанах. Ми роздивимося найпопулярніші японські страви зі спірними з точки зору передачі моментами: 寿司 (すし), 刺身 (さしみ), 天ぷら (てんぷら), 鉄板焼き (てっぱんやき), 炒飯(チャーハン), 叉焼 (チャーシュー), つけ麺 (つけめん), 豚カツ (とんかつ), 蘖 / 萌やし (もやし), 海藻 (かいそう), 椎茸 / 香蕈 (シイタケ), ラーメン [75; 80; 49, с. 322].

Для зручності ми просто поділимо їх на дві рівні групи.

Перша група:

Поліванов: Суси, Сасими, Тэмпура, Тэппанъяки, Тя:хан, Тя:сю:
Спальвін: Суси, Сасими, Темпура, Теппан-яки, Ця:хан, Ця:сю:
Позднєєв: Суси, Сасими, Тэмпура, Тэппан-яки, Цяахан, Цяасюу
Хепберн: Sushi, Sashimi, Tempura, Teppan’yaki, Chāhan, Chāshū
Кунрей: Susi, Sasimi, Tenpura, Teppan’yaki, Tyâhan, Tyâsyû
Ніппон: Susi, Sasimi, Tenpura, Teppan’yaki, Tyâhan, Tyâsyû
Бондаренко: Сусі, Сасімі, Темпура, Теппан-які, Тя:хан, Тя:сю:
Коваленко: Суші, Сашімі, Темпура, Теппан’які, Чя̄хан, Чя̄шю̄

1) склад « し » передається однаково у системах Поліванова, Спальвіна та Позднєєва та подібно до системи Бондаренка; якщо ж взяти до уваги не лише кириличну подібність, то Ніппон та Кунрей також входять до групи подібності — «си», «сі» та «si» відповідно. Таким чином в іншу групу подібності входять Хепберн та Коваленко — «shi» та «ші»;

2) склад « ち » передається подібно у системах Поліванова та Бондаренка; системи Спальвіна та Позднєєва об’єднує передача його як «ци»; якщо ж взяти до уваги не лише кириличну подібність, то Ніппон і Кунрей також входять до групи подібності з Полівановим та Бондаренком — «ti», «ти», «ті» відповідно. Таким чином в іншу групу подібності входять Хепберн та Коваленко — «chi», «чі»;

3) подовження голосних передається однаково у Поліванова та Спальвіна та подібно до системи Бондаренка — двокрапкою; Позднєєв користується додатковими буквами, що позначають продовження того ж самого кінцевого звуку; у Коваленка та Хепберна — за допомогою макрона; Кунрей та Ніппон у даному випадку відрізняються передачею за допомогою циркумфлекса;

4) передача голосного « え » окремо та у складі подібне у всіх, окрім системи Спальвіна, згідно якої цей склад позначається як «е»;

5) склад « ん » перед [m, b, p] за латинськими системами Ніппон та Кунрей передається як «n», в той час як у Хепберна він передається як «m»; у всіх кириличних системах — як «м»;

6) склад « ん » перед голосними за всіма латинськими системами передається як «n’», подібно передається вона і у кириличній системі Коваленка —

«н’», У системі Поліванова — «нъ», а у системах Спальвіна, Позднєєва та Бондаренка — «н-».

Стосовно подовження слід зауважити, що слова «炒飯», «叉焼» також часто зустрічаються у спрощеній формі «Тяхан», «Тясю» в російській, «Тяхан» або «Чяхан», «Тясю» або «Чяшю» в українській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору. Напроти, в англійській слова передаються із необхідним подовженням голосного. При цьому слід наголосити на передачі слова «鉄板焼き» у спрощеній формі «Teppanyaki» в англійській, де чітко прослідковується помилка у передачі « ん » перед голосними. Також у загальний вжиток у нестандартній з наукової точки зору формі увійшли такі слова, як «寿司», «刺身», що використовуються у формі «Суши», «Сашими» в російській.

Про загальновживані помилкові спрощення, почасти стосовно подовження голосних, було вказано вище.

Друга група:

Поліванов:	Цукэмэн, Тонкацу, Мояси, Кайсо:, Сиитакэ, Ра:мэн
Спальвін:	Цукемен, Тонкацу, Мояси, Кайсо:, Сиитаке, Ра:мен
Позднєєв:	Цукэмэн, Тонкацу, Мояси, Каисоо, Сиитакэ, Раамэн
Хепберн:	Tsukemen, Tonkatsu, Moyashi, Kaisō, Shiitake, Rāmen
Кунрей:	Tukemen, Tonkatu, Moyasi, Kaisô, Sîtake, Râmen
Ніппон:	Tukemen, Tonkatu, Moyasi, Kaisô, Sîtake, Râmen
Бондаренко:	Цукемен, Тонкацу, Моясі, Каїсо:, Сіїтаке, Ра:мен
Коваленко:	Цукемен, Тонкацу, Мояші, Кайсō, Шіїтаке, Рāмен

1) подвоєння « し » подібне у системах Поліванова, Спальвіна, Позднєєва та Хепберна — через «ии» та «іі» відповідно; у Ніппон, Кунрей та Бондаренка є деяка схожість завдяки використанню діакритичних знаків, але ці знаки все ж різні — «î» та «ії» відповідно, до того ж Бондаренко використовує дві літери замість однієї зі знаком подовження; систему Коваленка в цьому плані можна назвати унікальною — передача через сполучення «ії»;

2) склад « つ » за системами Ніппон і Кунрей передається як «tu», на відміну від інших систем, де він позначається за допомогою «цу» у кириличних системах та «tsu» — латиницею;

3) передача кінцевої складової « い » є подібною у Поліванова, Спальвіна та Коваленка — «й»; у Позднєєва вона передається як «и»; у Хепберна, Ніппон та Кунрей — «і»; система Бондаренка у даному випадку є унікальною — передача за допомогою «ї»;

4) подібність у передачі голосного « え » та ж, що і у прикладі зі стравами з першої групи;

5) подібність у передачі складу « し» та ж, що і у прикладі зі стравами першої групи;

6) подібність у подовженні голосних та ж, що і у прикладі зі стравами з першої групи.

Стосовно подовження слід зауважити, що слова « 海藻», « ラーメン » також часто зустрічаються у спрощеній формі «Кайсо», «Рамэн» або «Рамен» в російській, «Кайсо», «Рамен» в українській, «Kaiso», «Ramen» в англійській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору. Також у загальний вжиток у нестандартній з наукової точки зору формі увійшло таке слово, як « 椎茸 / 香蕈 », що використовується у формі «Шиитаке» або «Сиитаке» в російській.

Про загальновживані помилкові спрощення, почасти стосовно подовження голосних, було вказано вище.

Отже, у даному розділі можна виділити такі слова, що увійшли до загального вжитку у неправильній з наукової точки зору формі, як: 寿司 (すし), 刺身 (さしみ), 炒飯(チャーハン), 叉焼 (チャーシュー), 海藻 (かいそう), 椎茸 / 香蕈 (シイタケ), ラーメン.

3.4. Спорт та бойові мистецтва

Традиційні японські види спорту та бойових мистецтв захоплювали подих та продовжують дивувати. Багато з них стали популярні у світі, використовуються як самозахист або масове видовище, деякі ж все ще не далеко вийшли за кордони своєї батьківщини. Ми роздивимося найпопулярніші з них зі спірними з точки зору передачі моментами: 相撲 (すもう), 柔道 (じゅうどう), 剣道 (けんどう), 空手(道) (からて(どう)), 合気道 (あいきどう), 弓道 (きゅうどう), 武術 (ぶじゅつ), 流鏑馬 (やぶさめ), 柔術 (じゅうじゅつ), 古武術 (こぶじゅつ) [77; 76; 37, с. 3].

Для зручності ми просто поділимо їх на дві рівні групи.

Перша група:

Поліванов:	Сумо:, Дзю:до:, Кэндо:, Каратэ(до:), Айкидо:
Спальвін:	Сумо:, Дзю:до:, Кендо:, Карате(до:), Айкидо:
Позднєєв:	Сумоо, Зюудоо, Кэндоо, Каратэ(доо), Аикидоо
Хепберн:	Sumō, Jūdō, Kendō, Karate(dō), Aikidō
Кунрей:	Sumô, Zyûdô, Kendô, Karate(dô), Aikidô
Ніппон:	Sumô, Zyûdô, Kendô, Karate(dô), Aikidô
Бондаренко:	Сумо:, Дзю:до:, Кендо:, Карате(до:), Аїкідо:
Коваленко:	Сумō, Джю̄дō, Кендō, Карате(дō), Айкідō

1) склад « じ » передається однаково у системах Поліванова та Спальвіна та подібно до системи Бондаренка; Позднєєв передає склад « じ» через «зи»; якщо ж взяти до уваги не лише кириличну подібність, то Ніппон і Кунрей також входять до групи подібності з Полівановим, Спальвіним та Бондаренком — «zi», «дзи», «дзі» відповідно. Таким чином в іншу групу подібності входять Хепберн та Коваленко — «ji», «джі»;

2) подовження голосних передається однаково у Поліванова та Спальвіна та подібно до системи Бондаренка — двокрапкою; Позднєєв користується додатковими буквами, що позначають продовження того ж самого кінцевого звуку; у Коваленка та Хепберна — за допомогою макрона; Кунрей та Ніппон у даному випадку відрізняються передачею за допомогою циркумфлекса;

3) передача кінцевої складової « い » є подібною у Поліванова, Спальвіна та Коваленка — «й»; у Позднєєва вона передається як «и»; у Хепберна, Ніппон і Кунрей — «і»; система Бондаренка у даному випадку є унікальною — передача за допомогою «ї»;

4) передача голосного « え » окремо та у складі подібне у всіх, окрім системи Спальвіна, згідно якої цей склад позначається як «е».

Стосовно подовження слід зауважити, що слова «相撲», «柔道», «剣道», «合気道» також часто зустрічаються у спрощеній формі «Сумо», «Дзюдо», «Кэндо», «Айкидо» в російській, «Сумо», «Дзюдо» або «Джюдо», «Кендо», «Айкідо» в українській, «Sumo», «Judo», «Kendo», «Aikido» в англійській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору.

Про загальновживані помилкові спрощення, почасти стосовно подовження голосних, було вказано вище.

Друга група:

Поліванов:	Кю:до:, Будзюцу, Ябусамэ, Дзю:дзюцу, Кобудзюцу
Спальвін:	Кю:до:, Будзюцу, Ябусаме, Дзю:дзюцу, Кобудзюцу
Позднєєв:	Кюудоо, Бузюцу, Ябусамэ, Зюузюцу, Кобузюцу
Хепберн:	Kyūdō, Bujutsu, Yabusame, Jūjutsu, Kobujutsu
Кунрей:	Kyûdô, Buzyutu, Yabusame, Zyûzyutu, Kobuzyutu
Ніппон:	Kyûdô, Buzyutu, Yabusame, Zyûzyutu, Kobuzyutu
Бондаренко:	Кю:до:, Будзюцу, Ябусаме, Дзю:дзюцу, Кобудзюцу
Коваленко:	Кю̄дō, Буджюцу, Ябусаме, Джю̄джюцу, Кобуджюцу

1) склад « つ » за системами Ніппон і Кунрей передається як «tu», на відміну від інших систем;

2) подібність у передачі складу « じ » та ж, що і у прикладі з бойовими мистецтвами першої групи;

3) подібність у подовженні голосних та ж, що і у прикладі з бойовими мистецтвами першої групи;

4) подібність у передачі голосного « え » та ж, що і у прикладі з бойовими мистецтвами першої групи.

Стосовно подовження слід зауважити, що слова «弓道», «柔術» також часто зустрічаються у спрощеній формі «Кюдо», «Джиу-джицу» або «Джиу-джитсу» або «Дзюдзюцу» в російській, «Кюдо», «Джіу-джитсу» або «Джіу-джітсу» або «Джюджюцу» в українській, «Kyudo», «Jujutsu» в англійській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору.

Про загальновживані помилкові спрощення, почасти стосовно подовження голосних, було вказано вище.

Отже, у даному розділі можна виділити такі слова, що увійшли до загального вжитку у неправильній з наукової точки зору формі, як: 相撲 (すもう), 柔道 (じゅうどう), 剣道 (けんどう), 合気道 (あいきどう), 弓道 (きゅうどう), 柔術 (じゅうじゅつ).

3.5. Культура

Культура та життя Японії багаті та різноманітні. Японці все підносять до рівня культури та традицій, завдяки чому, наприклад, навіть аніме персонажі стають відомі навіть тим, хто і не чув про японські мультиплікації. Що вже казати про справжні культурно-історичні здобутки. До відомих явищ Японії відносяться здобутки тисячоліть існування та розвитку, які мають навіть різні варіанти назв у різних префектурах та джерелах інформації, але ми намагалися обрати найосновніше з усього багатого культурного різноманіття країни. Ми роздивимося найпопулярніші поняття зі спірними з точки зору передачі моментами:

Чайна церемонія: 茶の湯 (ちゃのゆ), 茶道 (ちゃどう), 茶室 (ちゃしつ), 茶碗 (ちゃわん) [22, с. 77; 13, с. 355; 27, с. 239];

Література: 万葉集 (まんようしゅう), 古事記 (こじき), 日本書紀 (にほんしょき), 松尾　芭蕉 (まつお　ばしょう) [7, с. 10];

Свята: 花祭 (はなまつり), 成人の日 (せいじんのひ), 正月 (しょうがつ), 節分 (せつぶん), 豊年祭 (ほうねんまつり) [69, с. 15; 15, с. 13];

Пам’ятки: 金閣寺 (きんかくじ), 姫路城 (ひめじじょう), 青木ヶ原 (あおきがはら), 東大寺 (とうだいじ), 銀座 (ぎんざ) [79; 38, с. 17];

Інше: 葛飾　北斎 (かつしか　ほくさい), 浮世絵 (うきよえ), 錦絵 (にしきえ), 能 (のう), 神道 (しんとう), 折り紙 (おりがみ), 三味線 (しゃみせん), 侍 (さむらい), 武士 (ぶし), 将軍 (しょうぐん), ピカチュウ, パチンコ, 柴犬 (しばいぬ), 芸者 (げいしゃ) [70, с. 25; 6, с. 8; 46, с. 13; 10, с. 1; 19, с. 192].

Для зручності ми поділимо слова даного підрозділу на групи за приналежністю до пластів культури.

Чайна церемонія:

Поліванов:	Тя но ю, Тядо:, Тясицу, Тяван
Спальвін:	Ця но ю, Цядо:, Цясицу, Цяван
Позднєєв:	Ця но ю, Цядоо, Цясицу, Цяван
Хепберн:	Cha no Yu, Chadō, Chashitsu, Chawan
Кунрей:	Tya no Yu, Tyadô, Tyasitu, Tyawan
Ніппон:	Tya no Yu, Tyadô, Tyasitu, Tyawan
Бондаренко:	Тя но ю, Тядо:, Тясіцу, Тяван
Коваленко:	Чя но ю, Чядō, Чяшіцу, Чяван

1) склад « ち » передається подібно у системах Поліванова та Бондаренка; системи Спальвіна та Позднєєва подібні у передачі «ち» як «ци»; якщо ж взяти до уваги не лише кириличну подібність, то Ніппон і Кунрей також входять до групи подібності з Полівановим та Бондаренком — «ti», «ти», «ті» відповідно. Таким чином в іншу групу подібності входять Хепберн та Коваленко — «chi», «чі»;

2) подовження голосних передається однаково у Поліванова та Спальвіна та подібно до системи Бондаренка — двокрапкою; Позднєєв користується додатковими буквами, що позначають продовження того ж самого кінцевого звуку; у Коваленка та Хепберна — за допомогою макрона; Кунрей та Ніппон у даному випадку відрізняються передачею за допомогою циркумфлекса;

3) склад « し » передається однаково у системах Поліванова, Спальвіна та Позднєєва та подібно до системи Бондаренка; якщо ж взяти до уваги не лише кириличну подібність, то Ніппон та Кунрей також входять до групи подібності

— «си», «сі» та «si» відповідно. Таким чином в іншу групу подібності входять Хепберн та Коваленко — «shi» та «ші»;

4) склад «つ» за системами Ніппон і Кунрей передається як «tu», на відміну від інших систем, де він позначається за допомогою «цу» у кириличних системах та «tsu» — латиницею.

Стосовно подовження слід зауважити, що слово « 茶道 » також часто зустрічається у спрощеній формі «Тядо» в російській, «Тядо» або «Чядо» в українській, «Chado» в англійській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору.

Про загальновживані помилкові спрощення, почасти стосовно подовження голосних, було вказано вище.

Література:

Поліванов: Манъё:сю:, Кодзики, Нихонсёки, Мацуо Басё:
Спальвін: Ман-йо:сю:, Кодзики, Нихонсйоки, Мацуо Басйо:
Позднєєв: Ман-ёосюу, Козики, Нихонсёки, Мацуо Басёо
Хепберн: Man’yōshū, Kojiki, Nihonshoki, Matsuo Bashō
Кунрей: Man’yôsyû, Koziki, Nihonsyoki, Matuo Basyô
Ніппон: Man’yôsyû, Koziki, Nihonsyoki, Matuo Basyô
Бондаренко: Ман-йо:сю:, Кодзікі, Ніхонсьокі, Мацуо Басьо:
Коваленко: Ман’йōшюҗ, Коджікі, Ніхоншьокі, Мацуо Башьō

1) склад « ん » перед голосними за всіма латинськими системами передається як «n’», подібно передається вона і у кириличній системі Коваленка — «н’», У системі Поліванова — «нъ», а у системах Спальвіна, Позднєєва та Бондаренка — «н-»;

2) склад « よ » окремо та у складі інших передається однаково у Поліванова та Позднєєва як «ё»; Спальвін передає його як «йо» у всіх випадках; Бондаренко та Коваленко розділяють окреме «йо» та «ьо» у складі іншого; системи Кунрей та Ніппон передають цей склад завжди однаково — «уо»; Хепберн у цьому плані робить виключення лише для складів « しょ », « ちょ » та « じょ », « ぢょ », передаючи як «sho», «cho» та «jo» відповідно;

3) склад « じ » передається однаково у системах Поліванова та Спальвіна та подібно до системи Бондаренка; Позднєєв передає склад « じ» через «зи»; якщо ж взяти до уваги не лише кириличну подібність, то Ніппон і Кунрей також входять до групи подібності з Полівановим, Спальвіним та Бондаренком — «zi», «дзи», «дзі» відповідно. Таким чином в іншу групу подібності входять Хепберн та Коваленко — «ji», «джі»;

4) подібність у подовженні голосних та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються чайної церемонії;

5) подібність у передачі складу « し» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються чайної церемонії;

6) подібність у передачі складу « つ» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються чайної церемонії.

Стосовно подовження слід зауважити, що слова « 万葉集», « 松尾　芭蕉» також часто зустрічаються у спрощеній формі «Манъёсю», «Мацуо Басё» в російській, «Манйосю» або «Манйошю», «Мацуо Басьо» або «Мацуо Башьо» в українській, «Manyoshu», «Matsuo Basho» в англійській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору. При цьому слід наголосити на передачі слова « 万 葉 集 » у спрощеній формі «Manyoshu» в англійській, де чітко прослідковується помилка у передачі « ん» перед голосними.

Про загальновживані помилкові спрощення, почасти стосовно подовження голосних, було вказано вище.

Свята:

Поліванов:	Ханамацури, Сэйдзин но хи, Сё:гацу, Сэцубун, Хо:нэнмацури
Спальвін:	Ханамацури, Сейдзин но хи, Сйо:гацу, Сецубун, Хо:ненмацури
Позднєєв:	Ханамацури, Сэизин но хи, Сёогацу, Сэцубун, Хоонэнмацури
Хепберн:	Hanamatsuri, Seijin no hi, Shōgatsu, Setsubun, Hōnenmatsuri
Кунрей:	Hanamaturi, Seizin no hi, Syôgatu, Setubun, Hônenmaturi
Ніппон:	Hanamaturi, Seizin no hi, Syôgatu, Setubun, Hônenmaturi
Бондаренко:	Ханамацурі, Сеїдзін но хі, Сьо:ґацу, Сецубун, Хо:ненмацурі
Коваленко:	Ханамацурі, Сейджін но хі, Шьōґацу, Сецубун, Хōненмацурі

1) передача кінцевої складової « い » є подібною у Поліванова, Спальвіна та Коваленка — «й»; у Позднєєва вона передається як «и»; у Хепберна, Ніппон і Кунрей — «і»; система Бондаренка у даному випадку є унікальною — передача за допомогою «ї»;

6) приголосні ряду « が » передаються однаково у Бондаренка та Коваленка — «ґа», якщо розглядати саме кириличну транслітерацію; Поліванов, Спальвін і Позднєєв передають ці склади як «га». Між Кунрей, Ніппон і Хепберном відмінностей немає;

3) подібність у передачі складу «つ» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються чайної церемонії;

4) передача голосного «え» окремо та у складі подібне у всіх, окрім системи Спальвіна, згідно якої цей склад позначається як «е»;

5) подібність у передачі складу «じ» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються літератури;

6) подібність у передачі складу «し» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються чайної церемонії;

7) подібність у подовженні голосних та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються чайної церемонії.

Стосовно подовження слід зауважити, що слова «正月», «豊年祭» також часто зустрічаються у спрощеній формі «Сёгацу», «Хонэнмацури» в російській, «Сьоґацу» або «Шьоґацу», «Хоненмацури» в українській, «Shogatsu», «Honenmatsuri» в англійській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору.

Про загальновживані помилкові спрощення, почасти стосовно подовження голосних, було вказано вище.

Пам’ятки:

Поліванов:	Кинкакудзи, Химэдзидзё:, Аокигахара, То:дайдзи, Гиндза
Спальвін:	Кинкакудзи, Химедзидзйо:, Аокигахара, То:дайдзи, Гиндза
Позднєєв:	Кинкакузи, Химэзизёо, Аокигахара, Тоодаизи, Гинза
Хепберн:	Kinkakuji, Himejijō, Aokigahara, Tōdaiji, Ginza

Кунрей: Kinkakuzi, Himezizyô, Aokigahara, Tôdaizi, Ginza
Ніппон: Kinkakuzi, Himezizyô, Aokigahara, Tôdaizi, Ginza
Бондаренко: Кінкакудзі, Хімедзідзьо:, Аокіґахара, То:даїдзі, Ґіндза
Коваленко: Кінкакуджі, Хімеджіджьō, Аокіґахара, Тōдайджі, Ґіндза

1) подібність у передачі складу «じ» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються літератури;

2) подібність у передачі голосного «え» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються свят;

3) подібність у передачі голосної «よ» в різних випадках та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються літератури;

4) подібність у подовженні голосних та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються чайної церемонії;

5) подібність у передачі приголосних ряду «が» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються свят;

6) подібність у передачі кінцевої складової «い» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються свят.

Стосовно подовження слід зауважити, що слова «姫路城», «東大寺» також часто зустрічаються у спрощеній формі «Химэдзидзё», «Тодайдзи» в російській, «Хімедзідзьо» або «Хімеджіджьо», «Тодайдзі» або «Тодайджі» в українській, «Himejijo», «Todaiji» в англійській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору.

Про загальновживані помилкові спрощення, почасти стосовно подовження голосних, було вказано вище.

Оскільки слів у групі «Інше» забагато, ми поділимо їх на дві рівні підгрупи.

Перша група:

Поліванов: Кацусика Хокусай, Укиёэ, Нисикиэ, Но:, Синто:, Оригами, Сямисэн
Спальвін: Кацусика Хокусай, Укийое, Нисикие, Но:, Синто:, Оригами, Сямисен
Позднєєв: Кацусика Хокусаи, Укиёэ, Нисикиэ, Ноо, Синтоо, Оригами, Сямисэн
Хепберн: Katsushika Hokusai, Ukiyoe, Nishikie, Nō, Shintō, Origami,

Shamisen
Кунрей: Katusika Hokusai, Ukiyoe, Nisikie, Nô, Sintô, Origami, Syamisen
Ніппон: Katusika Hokusai, Ukiyoe, Nisikie, Nô, Sintô, Origami, Syamisen
Бондаренко: Кацусіка Хокусаї, Укійое, Нісікіе, Но:, Сінто:, Оріґамі, Сямісен
Коваленко: Кацушіка Хокусай, Укійое, Нішікіе, Нō, Шінтō, Оріґамі, Шямісен

1) подібність у передачі складу «つ» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються чайної церемонії;

2) подібність у передачі складу «し» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються чайної церемонії;

3) подібність у передачі кінцевої складової «い» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються свят;

4) подібність у передачі голосної «よ» в різних випадках та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються літератури;

5) подібність у передачі голосного «え» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються свят;

6) подібність у подовженні голосних та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються чайної церемонії;

7) подібність у передачі приголосних ряду «が» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються свят.

Стосовно подовження слід зауважити, що слова «能», «神道» також часто зустрічаються у спрощеній формі «Но», «Синто» в російській, «Но»,«Сінто» або «Шінто» в українській, «Noh», «Shinto» в англійській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору.

Про загальновживані помилкові спрощення, почасти стосовно подовження голосних, було вказано вище.

Друга група:

Поліванов: Самурай, Буси, Сё:гун, Пикатю:, Патинко, Сиба ину, Гэйся
Спальвін: Самурай, Буси, Сйо:гун, Пикацю:, Пацинко, Сиба ину, Гейся
Позднєєв: Самураи, Буси, Сёогун, Пикацюу, Пацинко, Сиба ину, Гэися
Хепберн: Samurai, Bushi, Shōgun, Pikachū, Pachinko, Shiba Inu, Geisha
Кунрей: Samurai, Busi, Syôgun, Pikatyû, Patinko, Siba Inu, Geisya
Ніппон: Samurai, Busi, Syôgun, Pikatyû, Patinko, Siba Inu, Geisya

Бондаренко: Самураї, Бусі, Сьо:ґун, Пікатю:, Патінко, Сіба іну, Ґейся
Коваленко: Самурай, Буші, Шьо̄ґун, Пікачю̄, Пачінко, Шіба іну, Ґейша

1) подібність у передачі кінцевої складової «い» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються свят;

2) подібність у передачі складу «し» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються чайної церемонії;

3) подібність у передачі голосної «よ» в різних випадках та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються літератури;

4) подібність у подовженні голосних та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються чайної церемонії;

5) подібність у передачі приголосних ряду «が» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються свят;

6) подібність у передачі складу «ち» та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються чайної церемонії;

7) подібність у передачі голосного « え » та ж, що і у прикладі зі словами, що стосуються свят.

Стосовно подовження слід зауважити, що слово « 将 軍 » також часто зустрічається у спрощеній формі «Сёгун» в російській, «Сьоґун» або «Шьоґун» в українській, «Shogun» в англійській, що можна впевнено вважати за загальноприйняту помилку саме з наукової точки зору. Також у загальний вжиток у нестандартній з наукової точки зору формі увійшли такі слова, як «ピカチュウ», «柴犬», « 芸 者 », що використовуються у формі «Пикачу», «Шиба ину», «Гейша» в російській, «Пікачу», «Гейша» в українській, «Pikachu» в англійській.

Про загальновживані помилкові спрощення, почасти стосовно подовження голосних, було вказано вище.

Отже, у даному розділі можна виділити такі слова, що увійшли до загального вжитку у неправильній з наукової точки зору формі, як: 茶道 (ちゃどう), 万葉集 (まんようしゅう), 松尾　芭蕉 (まつお　ばしょう), 正月 (しょうがつ), 豊年祭 (ほうね

んまつり), 姫路城 (ひめじじょう), 東大寺 (とうだいじ), 能 (のう), 神道 (しんとう), 将軍 (しょうぐん), ピカチュウ, 柴犬 (しばいぬ), 芸者 (げいしゃ).

Для більш наглядної інформації стосовно порівняння спірних моментів див. Додаток Г.

ВИСНОВКИ

Дослідження, проведення аналізу та виявлення необхідності у подальшому вивченні та коригуванні систем транслітерації та практичної транскрипції японської мови — усе це підштовхує наше дослідження до подальшого розвитку та деталізації. Проведена робота над існуючими видами транслітерації та практичної транскрипції — це лише верхівка айсберга досліджуваної, але, нажаль, ще не вирішеної проблеми.

Політерна передача слів рідко коли можлива цілком і повністю за допомогою транслітерації, оскільки слово може бути спотворено. Зазвичай йдуть по шляху компромісу, так як в якійсь мірі необхідно враховувати і звуковий момент. На відміну від практичної транскрипції, транслітерація орієнтується не на конкретну мову, а на певну графічну систему, а тому вона допускає введення окремих літер та діакритичних знаків. У загальному розрізі ми вважаємо правильним використання тандему транслітерації та практичної транскрипції для найбільш точної передачі слів за допомогою лише алфавіту мови, на яку передається лексична одиниця. На нашу думку використання окремо транслітерації чи окремо практичної транскрипції є оптимальним лише при обґрунтованому виборі того чи іншого способу для досягнення певної мети.

Через значні відмінності між японською та європейськими мовами, як у графіці, так і у фонетиці, навколо систем передачі активно ведуться дискусії. Одним із головних стовпів полеміки є плутанина між транслітерацією та практичною транскрипцією. Різні автори відсилаються один до одного по-різному, тому ми докладно вивчили устрій кожної системи та провели їхній порівняльний аналіз. Ми досягли висновку, що основні системи передачі, в тому числі й українські, можна поділити на «мікс», тобто компроміс між двома типами передачі, та «чисті», тобто тільки транслітерацію або тільки практичну транскрипцію. Таким чином, виходячи з нашого дослідження, стає зрозуміло, що системи Поліванова, Спальвіна, Позднєєва,

Кунрей та Бондаренка відносяться до міксу, система Ніппон — до чистої транслітерації, а системи Хепберна та Коваленка — до чистої практичної транскрипції.

Розглянемо лише трохи детальніше, оскільки основна частина розбору є у роботі. Дана оцінка йде в основному, але не виключно, за критеріями найбільш спірних моментів саме стосовно передачі し/シ, じ/ジ, ち/チ, ぢ/ヂ з точки зору акцентуації уваги. У випадку Поліванова, Спальвіна та Позднєєва увага приділяється передачі [и] найближче до оригіналу, при цьому залишаючи попередній звуки: [с], [дз] / [цз] і [т] / [ц] у формі транслітерації. Хоча і в даному випадку, як то [т] і [ц], є розбіжності між системою Поліванова та його попередниками. Можливо, це може бути пов’язано із особливостями вимови тих часів, в які розроблялися системи Спальвіна та Позднєєва. Тим не менш, системи залишаються на одному рівні із системою Поліванова стосовно критерію, що ми обґрунтовуємо. Навіть якщо замінити ці звуки, щоб утворилися [ш] чи [щ], [дж] і [ч], залишаться або невідповідності вимови [и], або, при спробах це виправити, непаралелізм між глухими та дзвінкими приголосними. Це не можна не визнавати, при цьому ми не відмовляємося від обстоюваного твердження про недосконаліть систем для виконання їхньої мети.

Якщо говорити про зручність практичного використання, то всі три системи легко можна застосовувати, не вдаючись до додаткових символів, завдяки можливості використання для позначення подовження голосних двокрапки замість макрону у системах Поліванова та Спальвіна. Найбільшою зручністю характеризується система Позднєєва, у якого подовження голосних позначається подвоєнням букв без інших переважних варіантів.

Система Кунрей мала багато шансів назватися чистою транслітерацією, але це все ж таки не є точним її визначенням через деякі переробки та компроміси у сторону вимови. Через такі моменті, як написання «ぢ/ヂ» через «zi», а не «di», «づ/ヅ» через «zu», а не «du», а також написання граматичних часток за вимовою, система Кунрей є «міксом». На противагу цьому її попередник — система Ніппон —

є транслітерацією у чистому вигляді із зазначеними вище відмінностями. Вона цілком і повністю відповідає поставленому завданню.

Що стосується практичності використання цих систем, то тут в обох системах є момент незручності: подовження голосних позначається циркумфлексом, що вимагає додаткового використання символів та пов’язано із пошуком відповідного символу. Але, як зазначалося у роботі з посиланням на наукові джерела, транслітерація допускає введення діакритичних знаків та додаткових символів. Але, якщо звернути увагу не на транслітерацію, а на практичну транскрипцію, то слід розглянути також систему Хепберна, яка є досить зручною для використання. Проте в ній присутні діакритичні позначки, що може бути проблематичним для відображення на різних пристроях. Але як практична транскрипція ця система, на нашу думку, є найбільш вдалою.

Хепберн та Коваленко пішли по дуже схожому один на одного шляху, хоч і у зовсім різних за фонетичним та графічним складом мовах. І дійсно створили приклади чистої практичної транскрипції із дотриманням усіх деталей, включаючи найбільш спірні моменти, зазначені вище, що слугували основними критеріями порівняння.

Подовження голосних у японській мові передається по-різному як засобами саме мови оригіналу, так і системами передачі на інші мови. Так, наприклад, しょう, яке транслітерується із звуком [y] кирилицею чи [u] латиницею на кінці, насправді має на увазі подовження звуку [o], хоч і з невеликим відходом до [y] чи [u]. В даному випадку ми вважаємо правильним подовження саме звуку [o], тому, з погляду на це, всі системи справляються із завданням однаково.

Ситуація із подовженням приголосних ще простіша, оскільки тут подовжуються однозначні приголосні звуки. В даному випадку всі системи також діють однаково вірно на наш погляд.

Система Бондаренка, версію якої ми використали в даній роботі, є дуже подібною до системи Поліванова, тому і причини нашого рішення — ті ж самі.

Що стосується української мови, то, на наш погляд, виходячи з вищевикладеного аналізу, найбільш оптимальною системою передачі японської мови є система Коваленка. Її ми б і рекомендували прийняти у якості офіційної системи передачі японської мови на українську.

Наша робота — лише невеликий внесок у загальне дослідження проблеми. Але вона є великим кроком до остаточної систематизації та упорядкування подальших систем передачі японської мови. Однак дана проблема потребує більш глибокого та ґрунтовного аналізу у різних розрізах.

РЕЗЮМЕ

概要

本研究の対象は日本語の翻字と応用音訳である。日本語の書き表すシステムが多いけど、非常に違う。

翻字と応用音訳は極めて似寄りのであり、時々一緒に使えられるので、様々な執筆者はそれを混乱するという一般的な間違いがある。それで、本研究の目的は翻字と応用音訳の相違と相似を分析し、利点と短所を決定し、研究した各言語で最も便利なシステムを決定することである。そのため、既存のシステムで最も知名のシステムを比較し、翻字、応用音訳または両方の方法の組み合わせに属しているシステムを識別した。

科学新奇は今後の進展のために選び出した多言語のシステムの問題点やら詳細を組織化し、ウクライナ語でも最も便利なシステムを決定して、それを公認のシステムとして進言することで現れる。

日本語とヨーロッパの言語の非常なグラフおよび音声違いのため、書き表すシステムをめぐって議論がアクティブになる一方である。本論文で比較分析され、書き表すシステムを「純な」翻字だけまたは応用音訳だけのシステムおよび「組み合わせ」翻字と応用音訳一緒に使えられるというグループに割った。本研究に基ずいてポリワーノフさん、スパールビンさん、ポズネーフさん、訓令式、ボンダレンコさんのシステムは方法の組み合わせであり、日本式は翻字であり、ヘボン式、コワレンコさんのシステムは応用音訳であることが明らかになる。根拠のはし/シ、じ/ジ、 ち/チ、 ぢ/ヂ、母音の延長、子音の延長の書き表しという問題点である。ポリワーノフをはじめ、大半の言語学者は様々な間違いやらシステムの短所がある。本研究ではそれが記述された。

最も便利なシステムはロシア語のポリワーノフさんのシステム、英語のヘボン式、ウクライナ語のコワレンコさんのシステムと考えている。

ウクライナの言語学には日本語の翻字と応用音訳に関する論文や専門章があまりない。本論文は微小な寄与しかでわないが、日本語の翻字と応用音訳のシステムの徹底的な組織化の方針で大きいステップであるだろう。

キーワード：ウクライナ、言語学、日本語学者、言語研究、翻字、応用音訳、書き表す、ポリワーノフ、スパールビン、ポズネーフ、訓令式、日本式、ヘボン式、ボンダレンコ、コワレンコ。

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алпатов В. М. Изучение японского языка в России и СССР. М.: Наука, 1988. 189 с.
2. Алпатов В. М. Япония: язык и культура. — М.: Языки Славянской Культуры, 2008. — 290 с.
3. Алпатов В. М. Япония: язык и общество — М.: Муравей, 2003. — 208 с.
4. Алпатов В. М., Аркадьев П. М., Подлесская В. И. Теоретическая грамматика японского языка. Книга 1. — М.: Наталис, 2008. — 559 с.
5. Алпатов В. М., Вардуль И. Ф., Старостин С. А. Грамматика японского языка: Введение. Фонология. Супрафонология. Морфонология. — М.: Вост. лит., 2000. — 149 с.
6. Анарина Н. Г. История японского театра. Древность и средневековье: сквозь века в XXI столетие. — М.: Наталис, 2008. — 336 с.
7. Астон В. Г. История японской литературы. Перевод В. Мендрина, под ред. профессора Е. Г. Спальвина. Владивосток: Дальний Восток, 1904. — 408 с.
8. Бондар О. Японські запозичення в українській мові: правила написання // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Східні мови та літератури. — К., 2012. — №. 18. — с. 5 – 9.
9. Бондаренко І. П., Хіно Т. Українсько-японський, японсько-український словник. Навчальний словник японських ієрогліфів. — К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1998. — 592 с.
10. Виноградова Н. Хокусай и японская гравюра. М.: Белый город, 2005. 49 с.
11. Власова Т. В. Физическая география материков (с прилегающими частими океанов): Евразия, Северная Америка: Учеб. для студентов пед. ин-тов по спец. «География». — 4-е изд., перераб. — М.: Просвещение, 1986. — В 2 ч. Ч. 1. — 417 с.

12. Глускина А. Е., Зарубин С. Ф. Краткий русско-японский словарь. — М.: ГИИНС, 1950. — 1000 с.
13. Григорьева Т. П. Красотой Японии рожденный. – М: Искусство, 1993, – 464 с.
14. Грис С. Таблица Поливанова как эхо прошедшей войны или вся правда о «ши – жи» // журнал — Japon.ru, 2005.
15. Джарылгасинова Р.Ш., Крюков М.В. (отв. ред.) и др. Календарные обычаи и обряды народов Восточной Азии. Годовой цикл. М.: Наука, 1989. — 360 с.
16. Діброва А., Одинець В. Українсько-ніппонський словник / Під ред. Ясуда Сабуро.— Харбін, 1944.—267 с.
17. Дідух Л. В. та ін. Збірник наукових праць Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії. – К.: ННДІУВІ, 2012. – Т. XXIX. – 370 с.
18. Дорошенко С. І. Загальне мовознавство. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 288 с.
19. Есипова М. В. Традиционная японская музыка: энциклопедия. — М.: Языки Славянской Культуры, 2012. — 296 с.
20. Записки з українського мовознавства. Збірник наукових праць. Вип. 7. / Відп. ред. Карпенко Ю. О. — Одеса: Астропринт, 1999. — 100 с.
21. Зиндер Л. Р. Общая фонетика: Учеб. пособие. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Высш. школа, 1979. — 312 с.
22. Знакомьтесь — Япония / Под ред. Рамзес В. — М.: Центр по изучению современной Японии, 1994. — 136 с.
23. История Японии. С древнейших времен до 1868 г. / Отв. ред. Жуков А. Е. — М.: Институт востоковедения РАН, 1998. — Т.1. — 659 с.
24. Івахненко М., Шпігунов А. Транскрипція та транслітерація японських назв засобами української мови // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Східні мови та літератури. — К., 2008. — №. 13. — с. 14 – 18.

25. Караев Б. А. Японская языковая система: (Справочное пособие). — Екатеринбург: УрГУ, 2000. — 191 с.
26. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. — К.: Академія, 2001. — 368 с.
27. Кудряшова А. В. Эстетика дзэн-буддизма в традиции Пути Чая на примере чайной керамики и кухни тя-кайсэки // Япония. Ежегодник. — М.: Институт востоковедения РАН, 2012. — № 41. — с. 239—249.
28. Кузьмин А. М. Как писать по-японски кириллицей (или орфография терминов, заимствованных из японского языка) // Методы менеджмента качества. — М., 2009. — №. 3. — с. 12 – 13.
29. Кун О. Н. Как пишут в Японии. Популярное пособие по уникальной системе письма. — М.: АСТ: Восток–Запад, 2006. — 152 с.
30. Ларцев В. Г. Евгений Дмитриевич Поливанов. Страницы жизни и деятельности. — М.: Наука, 1988. — 328 с.
31. Левицький А. Е., Сингаївська А. В., Славова Л. Л. Вступ до мовознавства. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 104 с.
32. Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. Ярцевой В. Н. — М.: Советская энциклопедия, 1990. — 685 с.
33. Логачева В. К., Клышинский Э. С., Галактионов В. А. Современные методы практической транскрипции. — М.: Российская академия наук: Институт прикладной математики имени М. В. Келдыша, 2012. — 18 с.
34. Малахова Ю. Структура словникових статей першого українсько-японського словника Анатолія Діброви та Василя Одинця // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Східні мови та літератури. — К., 2014. — №. 1. — с. 25 – 28.
35. Матусевич М. И. Введение в общую фонетику. Учеб. пособие. — М.: Просвещение, 1941. — 288 с.
36. Мещеряков А. Н., Грачев М. В. История древней Японии. — М.: Наталис, 2010. — 544 с.

37. Милковский Е. Искусство спортивной борьбы Японии. — Минск: Полымя, 1991. — 109 с.
38. Неверов С. В. Русско-японский разговорник. —М.: Русский язык, 1986. — 320 с.
39. Общая инструкция по передаче географических названий на картах. / Отв. ред. Тюрин С. А. — М.: Геодезиздат, 1955. — 32 с.
40. Пирогов В. Л. Роль ієрогліфів у концептуалізації мовної картини світу японців / Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції з проблем викладання японської мови/ КНУ ім. Тараса Шевченка. — К. 2013, с. 90 – 94.
41. Позднеев Д. М. Токухон или Книга для чтения и практических упражнений в японском языке. Часть первая. — Токио: Тэйкоку Инсацу Кабусики Кайся, 1907. — 272 с.
42. Поливанов Е. Д. Статьи по общему языкознанию. — М.: Наука, 1967. — 376 с.
43. Рекова Л. Подарок от профессора Спальвина // Утро Востока. — Владивосток, 2012. — №. 33.
44. Реформатский А. А. Введение в языковедение / Под ред. Виноградова В. А. — М.: Аспект Пресс, 1996. — 536 с.
45. Рубель В. А. Транскрибування японських слів засобами української мови: проблеми і пропозиції // Східний світ. — К.: Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України, 2009.11. — № 4. — С. 151—156.
46. Савельева А. Мировое искусство. Мастера японской гравюры. — СПб.: Кристалл, 2007. — 208 с.
47. Сахаров И. В. Япония: рекомендательный библиографический указатель. — М.: Книга, 1980. — 159 с.
48. Сердюченко Г. П. Русская транскрипция для языков зарубежного востока. — М.: Наука, 1967. — 367 с.
49. Симонова-Гудзенко Е. К. Пищевая культура // История японской культуры: учеб. пособие для вузов / Отв. ред. А. Н. Мещеряков. — М. : Наталис, 2011. — с. 322 – 350.

50. Смоленский Вадим. СУСИ или СУШИ? Отповедь шепелявящим. // журнал Виртуальные суси. — http://www.susi.ru, 1998.
51. Спальвин Е. Г. Очерк основ языка и письменности японцев. — Владивосток: Дальневосточный федеральный университет, 1900. — 32 с.
52. Спальвин Е. Г. Японский разговорный язык, ч.I. Первый и второй концентры. — Токио: Харбин, 1933. — 312 с.
53. Сыромятников Н.А., Немзер Л.А. Японско-русский словарь. — М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1951. — 888 с.
54. Т. Хірано. 日本語・ウクライナ語間の転写法の現状と問題点 // Мовні і концептуальні картини світу. № 35. — К.: Київський університет, 2011. — с. 99 – 107.
55. Тихонова Г. Е. Инструкция по русской передаче географических названий Японии / Под ред. Миропольский Я. А. — М., 1975. — 122 с.
56. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика, орфоепія, графіка, орфографія. — Київ : «Вища школа», 1981. — 183 с.
57. Федоришин М. С. Українська транскрипція японської мови.- Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 1994 р. — 27 с.
58. Allen Kent, Harold Lancour, Jay E. Daily. Encyclopedia of Library and Information Science: Volume 21. — New York: Marcel Dekker, inc., 1977. — 509 pp.
59. Andrew Horvat. Japanese Beyond Words: How to Walk and Talk Like a Native Speaker. — Berkeley: Stone Bridge Press, 2000. — 176 pp.
60. Denzel Carr. The New Official Romanization of Japanese // Journal of the American Oriental Society. — 1939. — Vol. 59, №. 1. — pp. 99 – 102.
61. Frank E. Daulton. The Enigma of Japanese in English: Boutique Words for the Culturally Savvy // The Ryukoku Journal of Humanities and Sciences. — 2013. — Vol. 34, №. 2. — pp. 81 – 91.

62. Gottlieb Nanette. The Rōmaji movement in Japan. — Cambridge: Journal of the Royal Asiatic Society (Third Series), January 2010. — Volume 20, Issue 1. — pp. 75-88.
63. Hadamitzky Wolfgang, Spahn Mark. Romanization systems // Wolfgang Hadamitzky: Japan-related Textbooks, Dictionaries, and Reference Works, 2005. — www.hadamitzky.de
64. Heath Rose. The Japanese Writing System: Challenges, Strategies and Self-regulation for Learning Kanji. — Bristol: Multilingual Matters, 2017. — 208 pp.
65. Hepburn J. C. Japanese-English and English-Japanese Dictionary. — Tokyo: Seishi Bunsha, 1887. — 1033 pp.
66. J. Marshall Unger. Literacy and Script Reform in Occupation Japan: Reading between the Lines. — Oxford: Oxford University Press, 1996. — 192 pp.
67. John Hinds. Japanese: Descriptive Grammar. — London: Routledge, 2003. — 512 pp.
68. Jorden Eleanor Harz, Noda Mari. Japanese, The Spoken Language: Part 1. — New Haven, CT: Yale University Press, 1987. — 371 pp.
69. Niponika. — Токио: Издание Министерства иностранных дел Японии, 2018. — №. 24.
70. Niponika. — Токио: Издание Министерства иностранных дел Японии, 2018. — №. 23.
71. 中澤英彦. ニューエクスプレス ウクライナ語. — 東京: 白水社, 2009. — 152 頁.
72. 伊藤朋子, 上田公一, 三輪忠義, 森 由香. 多言語入力の歩き方. — 東京: 国立情報学研究所, 2005. — 27 頁.
73. 林 哲也. 技術的知識としての実用語学 : 翻字とタイ語早見表を例として // 大学図書館研究. №44. — 東京: 学術文献普及会, 1994. — 40 – 49 頁.

74.国語審議会. 国際社会に対応する日本語の在り方. — 東京: 文部科学省, 2000. http://www.mext.go.jp/b_menu/hakusho/nc/t20001208003/t20001208003.html.
75.http://evrasia.in.ua/menu
76.http://miuki.info/2010/09/boevye-iskusstva-yaponii/
77.http://miuki.info/2013/07/tradicionnye-i-sovremennye-vidy-sporta-v-yaponii/
78.http://www.orientalica.com/dmitriy-matveevich-pozdneev-biografiya-prakticheskoe-vostokovedenie
79.https://lifeglobe.net/entry/4083
80.https://www.facebook.com/pg/MenyaMusashiKyiv/photos/?ref=page_internal

ДОДАТКИ

Додаток А.

Спірні моменти російських систем передачі японської мови

Система Поліванова

ああ / アー ā/a:	いい / イー ии/ий	うう / ウー ӯ/y:	ええ / エー **э̄/э:**	おお / オー ō/o:			よ/ヨ **ё**
あい / アイ аи/ай	いい / イー ии/ий	うい / ウイ уи/уй	えい / エイ эи/эй	おい / オイ ои/ой			
さ / サ са	し / シ **си**	す / ス су	せ / セ сэ	そ / ソ со	しゃ / シャ **ся**	しゅ / シュ **сю**	しょ / ショ **сё**
た / タ та	ち / チ **ти**	つ / ツ **цу**	て / テ тэ	と / ト то	ちゃ / チャ **тя**	ちゅ / チュ **тю**	ちょ / チョ **тё**
は / ハ ха	ひ / ヒ хи	ふ / フ **фу**	へ / へ хэ	ほ / ホ хо			
っか/ッカ、… кка, …	っき/ッキ、… кки, …	っく/ック、… кку, …	っけ/ッケ、… ккэ, …	っこ/ッコ、… кко, …			
が / ガ га	ぎ / ギ ги	ぐ / グ гу	げ / ゲ гэ	ご / ゴ го	ぎゃ / ギャ гя	ぎゅ / ギュ гю	ぎょ / ギョ гё
ざ / ザ дза	じ / ジ **дзи**	ず / ズ **дзу**	ぜ / ゼ дзэ	ぞ / ゾ дзо	じゃ / ジャ **дзя**	じゅ / ジュ **дзю**	じょ / ジョ **дзё**
だ / ダ да	ぢ / ヂ **дзи**	づ / ヅ **дзу**	で / デ дэ	ど / ド до	ぢゃ / ヂャ **дзя**	ぢゅ / ヂュ	ぢょ / ヂョ **дзё**

						дзю	
ん/ン+あ /ア нъа	ん/ン+い /イ нъи	ん/ン+う /ウ нъу	ん/ン+え /エ нъэ	ん/ン+お /オ нъо			
ん/ン+ま /マ、ば/ バ、ぱ/ パ мма, мба, мпа	ん/ン+み /ミ、び/ ビ、ぴ/ ピ мми, мби, мпи	ん/ン+む /ム、ぶ/ ブ、ぷ/ プ мму, мбу, мпу	ん/ン+め /メ、べ/ ベ、ぺ/ ペ ммэ, мбэ, мпэ	ん/ン+も /モ、ぼ/ ボ、ぽ/ ポ ммо, мбо, мпо			

Система Спальвіна

ああ / アー ā/a:	いい / イー ии	うう / ウー ȳ/y:	ええ / エー ē/e:	おお / オー ō/o:			よ/ヨ **йо**
あい / ア イ ай	いい / イー ии	うい / ウ イ уй	えい / エ イ ей	おい / オ イ ой			
さ / サ са	し / シ **си**	す / ス су	せ / セ се	そ / ソ со	しゃ / シャ **ся**	しゅ / シュ **сю**	しょ / ショ **сйо**
た / タ та	ち / チ **ци**	つ / ツ **цу**	て / テ те	と / ト то	ちゃ / チャ **ця**	ちゅ / チュ **цю**	ちょ / チョ **цйо**
は / ハ ха	ひ / ヒ хи	ふ / フ **фу**	へ / ヘ хе	ほ / ホ хо			
っか/ッカ、… кка, …	っき/ッキ、… кки, …	っく/ック、… кку, …	っけ/ッケ、… кке, …	っこ/ッコ、… кко, …			
が / ガ га	ぎ / ギ ги	ぐ / グ гу	げ / ゲ ге	ご / ゴ го	ぎゃ / ギャ гя	ぎゅ / ギュ гю	ぎょ / ギョ г**йо**
ざ / ザ дза	じ / ジ **дзи**	ず / ズ **дзу**	ぜ / ゼ дзе	ぞ / ゾ дзо	じゃ / ジャ **дзя**	じゅ / ジュ	じょ / ジョ

						дзю	**дзйо**
だ / ダ да	ぢ / ヂ **цзи**	づ / ヅ **цзу**	で / デ де	ど / ド до	ぢゃ / ヂャ **цзя**	ぢゅ / ヂュ **цзю**	ぢょ / ヂョ **цзйо**
ん/ン+あ /ア н-а	ん/ン+い /イ н-и	ん/ン+う /ウ н-у	ん/ン+え /エ н-е	ん/ン+お /オ н-о			
ん/ン+ま /マ、ば/ バ、ぱ/ パ мма, мба, мпа	ん/ン+み /ミ、び/ ビ、ぴ/ ピ мми, мби, мпи	ん/ン+む /ム、ぶ/ ブ、ぷ/ プ мму, мбу, мпу	ん/ン+め /メ、べ/ ベ、ぺ/ ペ мме, мбе, мпе	ん/ン+も /モ、ぼ/ ボ、ぽ/ ポ ммо, мбо, мпо			

Система Позднєєва

ああ / アー аа	いい / イー ии	うう / ウー уу	ええ / エー ээ	おお / オー оо			よ/ヨ **ё**
あい / ア イ аи	いい / イー ии	うい / ウ イ уи	えい / エ イ эи	おい / オ イ ои			
さ / サ са	し / シ **си**	す / ス су	せ / セ сэ	そ / ソ со	しゃ / シャ **ся**	しゅ / シュ **сю**	しょ / ショ **сё**
た / タ та	ち / チ **ци**	つ / ツ **цу**	て / テ тэ	と / ト то	ちゃ / チャ **ця**	ちゅ / チュ **цю**	ちょ / チョ **цё**
は / ハ ха	ひ / ヒ хи	ふ / フ **фу**	へ / ヘ хэ	ほ / ホ хо			
っか/ッ カ、… кка, …	っき/ッ キ、… кки, …	っく/ッ ク、… кку, …	っけ/ッ ケ、… ккэ, …	っこ/ッ コ、… кко, …			
が / ガ	ぎ / ギ	ぐ / グ	げ / ゲ	ご / ゴ	ぎゃ /	ぎゅ /	ぎょ /

га	ги	гу	гэ	го	ギャ гя	ギュ гю	ギョ гё
ざ / ザ за	じ / ジ **зи**	ず / ズ **зу**	ぜ / ゼ зэ	ぞ / ゾ зо	じゃ / ジャ **зя**	じゅ / ジュ **зю**	じょ / ジョ **зё**
だ / ダ да	ぢ / ヂ **цзи**	づ / ヅ **цзу**	で / デ дэ	ど / ド до	ぢゃ / ヂャ **цзя**	ぢゅ / ヂュ **цзю**	ぢょ / ヂョ **цзё**
ん/ン+あ /ア н-а	ん/ン+い /イ н-и	ん/ン+う /ウ н-у	ん/ン+え /エ н-э	ん/ン+お /オ н-о			
ん/ン+ま /マ、ば/ バ、ぱ/ パ мма, мба, мпа	ん/ン+み /ミ、び/ ビ、ぴ/ ピ мми, мби, мпи	ん/ン+む /ム、ぶ/ ブ、ぷ/ プ ммy, мбу, мпу	ん/ン+め /メ、べ/ ベ、ぺ/ ペ ммэ, мбэ, мпэ	ん/ン+も /モ、ぼ/ ボ、ぽ/ ポ ммо, мбо, мпо			

Додаток Б.

Спірні моменти латинських систем передачі японської мови

Система Хепберна

ああ / アー aa/ā	いい / イー ii	うう / ウー uu/ū	ええ / エー ee/ē	おお / オー oo/ō			よ / ヨ **yo (o)**
あい / アイ ai	いい / イー ii	うい / ウイ ui	えい / エイ ei	おい / オイ oi			
さ / サ sa	し / シ **shi**	す / ス su	せ / セ se	そ / ソ so	しゃ / シャ **sha**	しゅ / シュ **shu**	しょ / ショ **sho**
た / タ ta	ち / チ **chi**	つ / ツ **tsu**	て / テ te	と / ト to	ちゃ / チャ **cha**	ちゅ / チュ **chu**	ちょ / チョ **cho**
は / ハ ha	ひ / ヒ hi	ふ / フ **fu**	へ / ヘ he	ほ / ホ ho			
っか/ッカ、… kka, ssha, tcha, …	っき、… kki, sshi, tchi, …	っく、… kku, sshu, tchu, …	っけ、… kke, sshe, tche, …	っこ、… kko, ssho, tcho, …			
が / ガ ga	ぎ / ギ gi	ぐ / グ gu	げ / ゲ ge	ご / ゴ go	ぎゃ / ギャ gya	ぎゅ / ギュ gyu	ぎょ / ギョ gyo
ざ / ザ za	じ / ジ **ji**	ず / ズ zu	ぜ / ゼ ze	ぞ / ゾ zo	じゃ / ジャ **ja**	じゅ / ジュ **ju**	じょ / ジョ **jo**
だ / ダ da	ぢ / ヂ **ji**	づ / ヅ **zu**	で / デ de	ど / ド do	ぢゃ / ジャ **ja**	ぢゅ / ジュ **ju**	ぢょ / ジョ **jo**
ん/ン+ あ/ア n’a	ん/ン+ い/イ n’i	ん/ン+ う/ウ n’u	ん/ン+ え/エ n’e	ん/ン+ お/オ n’o			
ん/ン+ ま/マ、ば/バ、ぱ/パ nma, nba, npa	ん/ン+ み/ミ、び/ビ、ぴ/ピ nmi, nbi, npi	ん/ン+ む/ム、ぶ/ブ、ぷ/プ nmu, nbu, npu	ん/ン+ め/メ、べ/ベ、ぺ/ペ nme, nbe, npe	ん/ン+ も/モ、ぼ/ボ、ぽ/ポ nmo, nbo, npo			

Система Кунрей

ああ / アー â	いい / イー î	うう / ウー û	ええ / エー ê	おお / オー ô			よ/ヨ **yo**
あい / アイ ai	いい / イー î	うい / ウイ ui	えい / エイ ei	おい / オイ oi			
さ / サ sa	し / シ **si**	す / ス su	せ / セ se	そ / ソ so	し ゃ / シャ **sya**	し ゅ / シュ **syu**	し ょ / ショ **syo**
た / タ ta	ち / チ **ti**	つ / ツ **tu**	て / テ te	と / ト to	ち ゃ / チャ **tya**	ち ゅ / チュ **tyu**	ち ょ / チョ **tyo**
は / ハ ha	ひ / ヒ hi	ふ / フ **hu**	へ / へ he	ほ / ホ ho			
っか/ッカ、… kka, …	っき、… kki, …	っく、… kku, …	っけ、… kke, …	っこ、… kko, …			
が / ガ ga	ぎ / ギ gi	ぐ / グ gu	げ / ゲ ge	ご / ゴ go	ぎ ゃ / ギャ gya	ぎ ゅ / ギ ュ gyu	ぎ ょ / ギョ gyo
ざ / ザ za	じ / ジ **zi**	ず / ズ zu	ぜ / ゼ ze	ぞ / ゾ zo	じ ゃ / ジャ **zya**	じ ゅ / ジ ュ **zyu**	じ ょ / ジョ **zyo**
だ / ダ da	ぢ / ヂ **zi**	づ / ヅ **zu**	で / デ de	ど / ド do	ぢ ゃ / ヂャ **zya**	ぢ ゅ / ヂ ュ **zyu**	ぢ ょ / ヂョ **zyo**
ん/ン+ あ/ア n’a	ん/ン+ い/イ n’i	ん/ン+ う/ウ n’u	ん/ン+ え/エ n’e	ん/ン+ お/オ n’o			
ん/ン+ ま/マ、ば/バ、ぱ/パ nma, nba, npa	ん/ン+ み/ミ、び/ビ、ぴ/ピ nmi, nbi, npi	ん/ン+ む/ム、ぶ/ブ、ぷ/プ nmu, nbu, npu	ん/ン+ め/メ、べ/ベ、ぺ/ペ nme, nbe, npe	ん/ン+ も/モ、ぼ/ボ、ぽ/ポ nmo, nbo, npo			

Система Ніппон

ああ / アー â	いい / イー î	うう / ウー û	ええ / エー ê	おお / オー ô			よ/ヨ **yo**
あい / アイ ai	いい / イー î	うい / ウイ ui	えい / エイ ei	おい / オイ oi			

さ / サ sa	し / シ **si**	す / ス su	せ / セ se	そ / ソ so	しゃ / シャ **sya**	しゅ / シュ **syu**	しょ / ショ **syo**
た / タ ta	ち / チ **ti**	つ / ツ **tu**	て / テ te	と / ト to	ちゃ / チャ **tya**	ちゅ / チュ **tyu**	ちょ / チョ **tyo**
は / ハ ha	ひ / ヒ hi	ふ / フ **hu**	へ / へ he	ほ / ホ ho			
っか/ッカ、… kka, …	っき、 … kki, …	っく、 … kku, …	っけ、 … kke, …	っこ、 … kko, …			
が / ガ ga	ぎ / ギ gi	ぐ / グ gu	げ / ゲ ge	ご / ゴ go	ぎゃ / ギャ gya	ぎゅ / ギュ gyu	ぎょ / ギョ gyo
ざ / ザ za	じ / ジ **zi**	ず / ズ zu	ぜ / ゼ ze	ぞ / ゾ zo	じゃ / ジャ **zya**	じゅ / ジュ **zyu**	じょ / ジョ **zyo**
だ / ダ da	ぢ / ヂ **di**	づ / ヅ **du**	で / デ de	ど / ド do	ぢゃ / ヂャ **dya**	ぢゅ / ヂュ **dyu**	ぢょ / ヂョ **dyo**
ん/ン+あ/ア n’a	ん/ン+い/イ n’i	ん/ン+う/ウ n’u	ん/ン+え/エ n’e	ん/ン+お/オ n’o			
ん/ン+ま/マ、ば/バ、ぱ/パ nma, nba, npa	ん/ン+み/ミ、び/ビ、ぴ/ピ nmi, nbi, npi	ん/ン+む/ム、ぶ/ブ、ぷ/プ nmu, nbu, npu	ん/ン+め/メ、べ/ベ、ぺ/ペ nme, nbe, npe	ん/ン+も/モ、ぼ/ボ、ぽ/ポ nmo, nbo, npo			

Додаток В.

Спірні моменти українських систем передачі японської мови

Система Бондаренка

ああ / アー ā/a:	いい / イー iĭ	うう / ウー ȳ/y:	ええ / エー ē/e:	おお / オー ō/o:			よ/ヨ **йо (ьо)**
あい / アイ aĭ	いい / イー iĭ	うい / ウイ yĭ	えい / エイ eĭ	おい / オイ oĭ			
さ / サ ca	し / シ **сі**	す / ス cy	せ / セ ce	そ / ソ co	しゃ / シャ **ся**	しゅ / シュ **сю**	しょ / ショ **сьо**
は / ハ xa	ひ / ヒ xi	ふ / フ **фу**	へ / ヘ xe	ほ / ホ xo			
た / タ та	ち / チ **ті**	つ / ツ **цу**	て / テ те	と / ト то	ちゃ / チャ **тя**	ちゅ / チュ **тю**	ちょ / チョ **тьо**
っか/ッカ、… кка, …	っき/ッキ、… ккі, …	っく/ック、… кку, …	っけ/ッケ、… кке, …	っこ/ッコ、… кко, …			
が / ガ ґа	ぎ / ギ ґі	ぐ / グ ґу	げ / ゲ ґе	ご / ゴ ґо	ぎゃ / ギャ ґя	ぎゅ / ギュ ґю	ぎょ / ギョ ґьо
ざ / ザ дза	じ / ジ **дзі**	ず / ズ дзу	ぜ / ゼ дзе	ぞ / ゾ дзо	じゃ / ジャ **дзя**	じゅ / ジュ **дзю**	じょ / ジョ **дзьо**
だ / ダ да	ぢ / ヂ **дзі**	づ / ヅ **дзу**	で / デ де	ど / ド до	ぢゃ / ヂャ **дзя**	ぢゅ / ヂュ **дзю**	ぢょ / ヂョ **дзьо**
ん/ン+ あ/ア н-а	ん/ン+ い/イ н-і	ん/ン+ う/ウ н-у	ん/ン+ え/エ н-е	ん/ン+ お/オ н-о			
ん/ン+ ま/マ、ば/バ、ぱ/パ мма, мба, мпа	ん/ン+ み/ミ、び/ビ、ぴ/ピ ммі, мбі, мпі	ん/ン+ む/ム、ぶ/ブ、ぷ/プ мму, мбу, мпу	ん/ン+ め/メ、べ/ベ、ぺ/ペ мме, мбе, мпе	ん/ン+ も/モ、ぼ/ボ、ぽ/ポ ммо, мбо, мпо			

Система Коваленка

ああ / アー ā	いい / イー ії	うう / ウー ӯ	ええ / エー ē	おお / オー ō			よ/ヨ **йо (ьо)**
あい / アイ ай	いい / イー ії	うい / ウイ уй	えい / エイ ей	おい / オイ ой			
さ / サ са	し / シ **ші**	す / ス су	せ / セ се	そ / ソ со	しゃ / シャ **шя**	しゅ / シュ **шю**	しょ / ショ **шьо**
た / タ та	ち / チ **чі**	つ / ツ **цу**	て / テ те	と / ト то	ちゃ / チャ **чя**	ちゅ / チュ **чю**	ちょ / チョ **чьо**
は / ハ ха	ひ / ヒ хі	ふ / フ **фу**	へ / ヘ хе	ほ / ホ хо			
っか/ッカ、… кка, …	っき/ッキ、… ккі, …	っく/ック、… кку, …	っけ/ッケ、… кке, …	っこ/ッコ、… кко, …			
が / ガ ґа	ぎ / ギ ґі	ぐ / グ ґу	げ / ゲ ґе	ご / ゴ ґо	ぎゃ / ギャ ґя	ぎゅ / ギュ ґю	ぎょ / ギョ ґьо
ざ / ザ дза	じ / ジ **джі**	ず / ズ дзу	ぜ / ゼ дзе	ぞ / ゾ дзо	じゃ / ジャ **джя**	じゅ / ジュ **джю**	じょ / ジョ **джьо**
だ / ダ да	ぢ / ヂ **джі**	づ / ヅ **дзу**	で / デ де	ど / ド до	ぢゃ / ヂャ **джя**	ぢゅ / ヂュ **джю**	ぢょ / ヂョ **джьо**
ん/ン+ あ/ア н’а	ん/ン+ い/イ н’і	ん/ン+ う/ウ н’у	ん/ン+ え/エ н’е	ん/ン+ お/オ н’о			
ん/ン+ ま/マ、ば/バ、ぱ/パ мма, мба, мпа	ん/ン+ み/ミ、び/ビ、ぴ/ピ ммі, мбі, мпі	ん/ン+ む/ム、ぶ/ブ、ぷ/プ мму, мбу, мпу	ん/ン+ め/メ、べ/ベ、ぺ/ペ мме, мбе, мпе	ん/ン+ も/モ、ぼ/ボ、ぽ/ポ ммо, мбо, мпо			

Додаток Г.

Порівняльна характеристика спірних моментів

Японська	Поліванов	Спальвін	Позднєєв	Хепберн	Кунрей	Ніппон	Бондаренко	Коваленко
し/シ	си	си	си	shi	si	si	сі	ші
じ/ジ	дзи	дзи	зи	ji	zi	zi	дзі	джі
ち/チ	ти	ци	ци	chi	ti	ti	ті	чі
ぢ/ヂ	дзи	цзи	цзи	ji	zi	di	дзі	джі
つ/ツ	цу	цу	цу	tsu	tu	tu	цу	цу
づ/ヅ	дзу	цзу	цзу	zu	zu	du	дзу	дзу
ふ/フ	фу	фу	фу	fu	hu	hu	фу	фу
が / ガ 、…	га, …	га, …	га, …	ga, …	ga	ga	ґа, …	ґа, …
え/エ	э	е	э	e	e	e	е	е
よ/ヨ	ё	йо	ё	yo (o)	yo	yo	йо (ьо)	йо (ьо)
あ あ / ア ー 、…	ā/a:, …	ā/a:, …	аа, …	aa/ ā, …	â, …	â, …	ā/a:, …	ā, …
い い / イー	ии/ий	ии	ии	ii	î	î	іӣ	іӣ
あ い / ア イ 、…	аи/ай, …	ай	аи	ai, …	ai, …	ai, …	аǐ, …	ай, …
っ か / ッ カ 、…	кка, …	кка, …	кка, …	kka, ssha, tcha	kka, …	kka, …	кка, …	кка, …
ん / ン +あ、…	нъ	н-	н-	n’	n’	n’	н-	н’
ん / ン + ま / マ 、ば / バ 、	м	м	м	m	n	n	м	м

ぱ/パ								